

Kingdom of the Netherlands

ПЛАТФОРМА
П Р А В Л Ю Д И Н И

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ, ЯКІ СТАЛИ ЖЕРТВОЮ АГРЕСІЇ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИКОНАННЯМ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ В УКРАЇНІ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

Л.ОПРИШКО, О.ВДОВЕНКО
ГО «ПЛАТФОРМА ПРАВ ЛЮДИНИ»
м. Київ, 2019

Рекомендації щодо захисту прав журналістів, які стали жертвою агресії у зв'язку з виконанням професійних обов'язків в Україні: практичний посібник / Опришко Л.В., Вдовенко О.М. – Київ: ГО «Платформа прав людини», 2019. – 72 с.

Це видання опубліковано в рамках проекту «Посилення спроможності журналістів та засобів масової інформації захищати свої професійні права в судах», за підтримки Фонду захисту прав людини Посольства Королівства Нідерландів. Погляди, виражені в даній публікації, відображають позицію авторів та не обов'язково відображають позицію Посольства Королівства Нідерландів.

Всі права захищено.
Видано ГО «Платформа прав людини»
м. Київ, 2019
www.ppl.org.ua
© ГО «Платформа прав людини»

ЗМІСТ

I. Вступ	3
II. Перелік умовних скорочень	4
III. Поради журналістам щодо захисту їх професійних прав.....	5
Поради щодо підготовки до виконання редакційного завдання та його виконання	5
Поради журналістам, які постраждали від протиправних дій під час виконання своїх професійних обов'язків.....	7
IV. Рекомендації щодо захисту прав потерпілих журналістів під час досудового слідства та в суді.....	9
1. Оскарження до суду невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань	9
Правові підстави для подачі скарги до суду.	9
Правове обґрунтування скарги на бездіяльність слідчих та інших уповноважених осіб правоохоронних органів щодо невнесення відомостей про заяву про злочин до ЄРДР:.....	11
Про що варто просити суд та в чому слідчі судді відмовляють	12
Розгляд скарги на бездіяльність в суді.....	13
Практика розгляду скарг на бездіяльність, пов'язану із невнесенням відомостей про злочин до ЄРДР	14
2. Потерпілий та його права.....	16
3. Досудове слідство.....	18
Оскарження відмови у перекваліфікації кримінального правопорушення	20
Оскарження іншої бездіяльності слідчого під час досудового слідства.....	22
Відшкодування шкоди, завданої злочином.....	24
4. Скарги на постанову про закриття кримінального провадження	28
Аргументи на користь скасування постанов про закриття кримінального провадження.....	28
Строки оскарження постанов про закриття кримінального провадження до суду	31
Підстави ухвалення судових рішень про задоволення скарг на постанови про закриття кримінального провадження.....	31
Помилки, яких варто не допускати готуючи скаргу на постанову про закриття кримінального провадження.....	33
Наслідки не оскарження постанови про закриття кримінального провадження	33
5. Судовий розгляд справи по суті.....	36
ДОДАТКИ.....	38
Додаток 1. Витяг із Кримінального кодексу України.....	38
Додаток 2. Рекомендації щодо захисту приватності у роботі засобів масової інформації	40
Додаток 3. Зразок заяви про злочин по статті 171 КК України.....	50
Додаток 4. Зразок скарги до суду на бездіяльність слідчого та/чи прокурора щодо невнесення відомостей щодо заяви про злочин до ЄРДР.....	52
Додаток 5. Зразок клопотання про приєднання доказів до матеріалів кримінального провадження.....	56
Додаток 6. Зразок скарги до суду на постанову про закриття кримінального провадження	58
Додаток 7. Зразок цивільного позову в кримінальному провадженні	64

I ВСТУП

Право на свободу слова – одне із фундаментальних прав людини. Без нього не може існувати жодна демократична країна. Водночас, для того, що це право можна було реалізувати, необхідно створити безпечні умови для діяльності засобів масової інформації та журналістів, які діють як вартів демократії. Та власне і самі працівники медіа повинні вміти відстоювати це право. Адже робота журналістів у всьому світі та в Україні, зокрема, сповнена небезпек.

6 червня 2019 року на конференції “Свобода слова в Україні: виклики та можливі рішення” директор Департаменту комунікації МВС Артем Шевченко навів невтішну статистику. За його інформацією за п’ять місяців 2019 року слідчі підрозділи Національної поліції України розпочали досудові розслідування в 77 кримінальних провадженнях за злочинами проти професійної діяльності журналістів. З них 58 - відкрито за статтею 171 КК України («Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів»), 14 – за статтею 345-1 («Погроза або насильство щодо журналіста»), 4 – за статтею 347-1 («Умисне знищення або пошкодження майна журналіста») та 1 – за статтею 348-1 («Посагання на життя журналіста»). За цей самий період до суду передано обвинувальні акти в шести кримінальних провадженнях за вісьмома кримінальними правопорушеннями зазначеної категорії, а саме за статтею 171 – чотири, за статтею 345-1 – два, за статтею 347-1 – два. Речник МВС також повідомив, що слідчими за погодженням з прокурором ухвалено рішення про закриття 63 кримінальних проваджень за журналістськими статтями, з яких 56 – за статтею 171, шість – за статтею 345-1 і одне за статтею 347-1 КК України¹.

Численні порушення професійних прав журналістів фіксують і медійні організації. Зокрема, за даними Національної спілки журналістів України у 2018 році нею зафіксовано 86 випадків фізичної агресії щодо працівників ЗМІ, ще 89 інцидентів - у 2017 році. Найбільше порушень – 13 – сталося в травні, 12 – у березні, по 9 – у лютому та вересні 2018².

ГО «Інститут масової інформації» повідомив про 235 випадків порушень свободи слова в Україні в 2018 році. «Лідером за кількістю порушень у 2018 році стала категорія “перешкоджання законній професійній діяльності журналістів” – 96 випадків (ця цифра більше, ніж у 2017 році,

1 «Злочини проти журналістів: поліція навела цьогорічну статистику, правозахисники розказали, що з нею не так» / Центр інформації про права людини. - Режим доступу: https://humanrights.org.ua/material/zlochini_proti_zhurnalistiv_policiija_avela_cogorichnu_statistiku_pravozahisniki_rozkazali_shho_z_nejiu_ne_tak

2 «НСЖУ: 175 фізичних атак на журналістів зафіксовані за два роки» / Радіо Свобода. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ataky-na-zhurnalistiv/29726883.html>

коли було зафіксовано 92 випадки перешкоджань)», - зазначається у щорічному звіті «Барометр свободи слова»³.

Наведені цифри бентежать і непокоять. Вони наглядно демонструють, що рівень агресії щодо журналістів в Україні є значним. Існує потреба у впровадженні системи заходів, спрямованих як на запобігання порушенню законних професійних прав журналістів, так і на їх захист. Одним із актуальних напрямків роботи є поширення знань щодо правового захисту професійних прав журналістів. В сучасному світі працівники ЗМІ повинні бути обізнаними про те, які норми чинного законодавства їх захищають який існує механізм їх реалізації.

З огляду на це, експертами ГО «Платформа прав людини» проведено аналіз судової практики розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних із порушенням професійних прав журналістів.

В результаті проведеної роботи нами напрацьовано рекомендації щодо того, як журналістам ефективно захистити свої права, зокрема, від злочинних посягань. В цій книжці викладено практичні поради щодо підготовки до виконання редакційного завдання, алгоритму дій журналістів, які стали жертвою агресії чи іншого порушення їх професійних прав, а також щодо здійснення захисту на кожному з етапів проходження кримінального провадження. Крім того, до неї включено зразки найпоширеніших процесуальних документів, які можуть стати у нагоді потерпілим працівникам медіа під час досудового слідства та судового розгляду «журналістських справ».

Цей практичний посібник підготовлено ГО «Платформа прав людини» в рамках проекту «Посилення спроможності журналістів та засобів масової інформації захищати свої професійні права в судах» за підтримки Фонду захисту прав людини Посольства Королівства Нідерландів. Він розрахований на журналістів та інших працівників ЗМІ, в тому числі й Інтернет-ЗМІ, викладачів факультетів журналістики, а також юристів, які надають правову допомогу всім медіа-учасникам під час кримінальних проваджень.

3 «235 порушень свободи слова зафіксовано в Україні у 2018 році – дослідження ІМІ» / Інститут масової інформації, Барометр свободи слова.- Режим доступу: <https://imi.org.ua/monitorings/235-porushen-svobody-slova-zafiksovano-v-ukraini-u-2018-rotsi-doslidzhennia-imi/>

II. ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ГПУ – Генеральна прокуратура України;
- Європейська Конвенція – Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;
- Європейський Суд – Європейський суд з прав людини;
- ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
- ЗМІ – засіб масової інформації;
- КК України – Кримінальний кодекс України;
- КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України;
- МВС – Міністерство внутрішніх справ України;
- ЦК України – Цивільний кодекс України;
- ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України.

III. ПОРАДИ ЖУРНАЛІСТАМ ЩОДО ЗАХИСТУ ЇХ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ

Законодавство України та низка міжнародних правових актів, визнаючи значну роль, яку журналісти відіграють у суспільному житті, наділяють їх і відповідними правами. Основоположним у цьому контексті є право на свободу слова, яке включає право мати власні переконання, збирати, зберігати та вільно поширювати інформацію та ідеї.

Українське законодавство гарантує журналістам наступний мінімальний обсяг прав, який забезпечує їх професійну діяльність:

1. Під час виконання професійних обов'язків журналіст має право здійснювати письмові, аудіо- та відеозаписи із застосуванням необхідних технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом.

2. Журналіст має право безперешкодно відвідувати приміщення суб'єктів владних повноважень, відкриті заходи, які ними проводяться, та бути особисто прийнятим у розумні строки їх посадовими і службовими особами, крім випадків, визначених законодавством.

3. Журналіст має право не розкривати джерело інформації або інформацію, яка дозволяє встановити джерела інформації, крім випадків, коли його зобов'язано до цього рішенням суду на основі закону.

4. Після пред'явлення документа, що засвідчує його професійну належність, працівник засобу масової інформації має право збирати інформацію в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, воєнних дій, крім випадків, передбачених законом.

5. Журналіст має право поширювати підготовлені ним матеріали (фонограми, відеозаписи, письмові тексти тощо) за власним підписом (авторством) або під умовним ім'ям (псевдонімом).

6. Журналіст засобу масової інформації має право відмовитися від авторства (підпису) на матеріал, якщо його зміст після редакційної правки (редагування) суперечить його переконанням⁴.

Крім того, Кримінальний кодекс України містить низку статей, які також захищають законну професійну діяльність журналістів (див. додаток 1).

Проте, на практиці, нерідко трапляються випадки, коли законні права журналістів порушуються. І значна частина подібних інцидентів мають ознаки тих чи інших злочинів.

В цьому практичному посібнику ми надаємо рекомендації щодо того, як захистити порушені професійні права журналістів. І почнемо ми з того, що будь-яке правопорушення варто попередити. А це можливо лише за відповідної підготовки.

⁴ Див.: стаття 25 Закону України «Про інформацію»

Поради щодо підготовки до виконання редакційного завдання та його виконання

Робота над будь-якою статтею, сюжетом, програмою тощо починається із підготовки. І від того, наскільки ретельно продумано та сплановано виконання завдання, залежить успіх усієї справи. Тому підготовчому етапу необхідно приділяти належну увагу. Вона повинна включати, серед іншого, і правовий аспект.

Необхідно зауважити, що маючи намір відвідати публічні заходи, що проводяться органами державної та/чи місцевої влади, необхідно дотримуватись розпорядку їх роботи. Важливо **завчасно** прибувати до приміщень, де відбуваються такі події (наприклад, сесія ради, засідання комісії тощо), що б мати можливість ще до їх початку повідомити про свою присутність, представитись та пред'явити посвідчення журналіста, налаштувати необхідну техніку, а інколи – навіть роз'яснити норми закону, які гарантують професійні права журналістів.

Нехтування цими простими правилами нерідко призводить до конфліктів, яких безумовно необхідно уникати. Найкращий захист професійних прав – це недопущення їх порушення. То ж будьте професіоналами найвищого ґатунку!

Поради загального характеру.

Приступаючи до роботи над темою, насамперед необхідно чітко визначити в чому полягає **суспільний інтерес** до неї. Адже саме ця обставина диктує межі втручання у права людини, в тому числі, у право на захист приватного та сімейного життя.

Важливо також оцінити **рівень публічності** героїв сюжету, бо від неї залежать межі їх допустимої критики і ступінь можливого втручання у їх право на приватність.

Якщо матеріал стосуватиметься **дітей**, необхідно бути особливо уважними, оскільки міжнародне та національне законодавство України жорсткіше захищає права неповнолітніх. Потрібно добре розуміти хто і в яких випадках повинен надати дозвіл на їх фотографування, поширення персональних даних тощо.

Маючи право застосовувати технічні засоби у своїй професійній діяльності, журналіст повинен водночас розуміти законодавчо визначені правила її використання. Адже є суттєва різниця між проведенням фото- та відеозйомки на публічних заходах (на мітингах, з'їздах тощо) та в потенційно чутливих місцях (лікарнях, дошкільних закладах та школах тощо).

Важливо також правильно визначити методи збору інформації. Вони, з одного боку, не повинні порушувати закон, а з іншого - повинні бути ефективними, давати можливість розкрити суспільну проблему. В цьому аспекті важливо налагодити процедуру прийняття рішень щодо можливості застосування тих чи інших методів роботи журналіста. За загальним правилом, рішення про використання прихованих методів журналістського розслідування повинно прийматися на найвищому рівні керівництва ЗМІ.

Міжнародними та національними експертами, медіа-юристами та журналістами на основі практичних кейсів напрацьовано чимало рекомендацій, якими можуть скористатись журналісти в своїй роботі. Зокрема, у нагоді стануть Рекомендації щодо захисту приватності в роботі засобів масової інформації (див. додаток 2), які надають відповіді на численні питання, які виникають у практичній діяльності чи не кожного журналіста.

З іншого боку, не зайвим буде нагадати і про те, що у нестандартних випадках доцільно було б залучати до участі у підготовці до виконання журналістського завдання правників.

Поради щодо ідентифікації.

Аналіз кримінальних проваджень, пов'язаних із порушенням законних професійних прав журналістів, показує, що нерідко на практиці існують проблеми із доказуванням умислу на вчинення відповідного правопорушення. Зазвичай ще на стадії досудового слідства потенційний підозрюваний заявляє, що він і гадки не мав, що створює перешкоди у роботі журналіста, що він не міг відрізнити працівника медіа від представників інших професій.

З огляду на це, а також враховуючи ті преференції, які закон надає журналістам (зокрема, право перебувати в районах стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків тощо), важливо щоб і журналісти були чітко ідентифіковані і виділялись із натовпу. Звичайно, лише за умови, якщо зовнішня ідентифікація не створює додаткової загрози їх життю чи здоров'ю.

Відповідно, якщо дозволяє ситуація, бажано носити яскравий жилет із написом «Преса», бейдж, або мати одяг та технічні засоби із добре видимим логотипом компанії (наприклад, логотипом телеканалу).

Якщо ж на одязі та техніці працівника ЗМІ зазначеної зовнішньої ідентифікації немає, а йому створюють перешкоди у роботі, під час розвитку конфлікту треба голосно повідомити, що ви є журналістом, виконуєте свої професійні обов'язки, а за порушення ваших професійних прав винних осіб може бути притягнуто до кримінальної відповідальності, зокрема, за ст. 171 Кримінального кодексу України. Бажано також, щоб про це повідомляли оточуючих і колеги, які перебувають поруч. Потім їх свідчення можуть стати доказами у кримінальному провадженні.

Про важливість командної роботи журналістів, особливо в контексті доказування фактичних обставин справи

Надзвичайно важливо перед виконанням редакційного завдання розробити чіткий алгоритм дій журналіста (знімальної групи) як під час звичайного розвитку подій, так і у кризовій ситуації. При цьому важливо, щоб журналіст, який іде збирати інформацію в зону підвищеного ризику, постійно перебував на зв'язку із колегами та редактором.

Окрім того, бажано на виконання завдання (там де це доцільно) відправляти журналістську групу (два і більше журналіста, або журналіста та технічного працівника), або працювати в парі з колегами із інших редакцій. Практика показує, що в подібних випадках журналісти почуваються

більш захищеними. Більше того, вони «страхують» один одного і допомагають краще зафіксувати перебіг подій. Тому, у разі коли перешкоджання законній професійній діяльності одного з журналістів відбувається в присутності інших – шанси притягнути кривдника до відповідальності зростають. Адже колеги, зробивши відповідний відеозапис, можуть надати його, як доказ, а також свідчити по перебіг подій на попередньому слідстві та в суді.

За таких умов встановити дійсні обставини інциденту та зібрати необхідні докази значно простіше.

Поради журналістам, які постраждали від протиправних дій⁵ під час виконання своїх професійних обов'язків

У випадку скоєння протиправних дій щодо журналістів під час виконання ними своїх професійних обов'язків необхідно дотримуватись наступного алгоритму дій.

1. За можливості, необхідно зафіксувати протиправні дії на відео, диктофон та інші технічні засоби, які допоможуть надалі ідентифікувати особу правопорушника та довести факт вчинення протиправного діяння. Якщо поруч із потерпілим журналістом є колеги та знайомі – доцільно їх також просити записати хід подій на відео. Для цього у нагоді стане навіть звичайний смартфон. Пізніше ці записи або їх копії потрібно буде передати слідчому.

2. Зателефонувати за номером 102 та повідомити про вчинення злочину. Це важливо, адже цей дзвінок буде зафіксовано поліцією. По телефону слід коротко описати що сталося та попросити, що б на місце вчинення правопорушення направили працівників поліції.

3. Записати прізвище, ім'я та по-батькові свідків, а також їх контактні дані (телефони, адресу електронної пошти, іншу інформацію, яку особа про себе надасть);

4. Повідомити керівництву засобу масової інформації, де працює потерпілий журналіст, про інцидент. Залежно від обставин справи, необхідно буде вирішити питання про те, чи варто на місце події направити колег-журналістів для висвітлення події у ЗМІ.

5. Якщо внаслідок протиправних дій завдано шкоди здоров'ю, журналістові – слід телефонувати за номером 103 та викликати швидку медичну допомогу. Під час огляду лікарем, необхідно чітко та уважно описати пошкодження, які отримав журналіст, що б всі симптоми та скарги було внесено до медичної документації. Не слід відмовлятися від медичних досліджень, які буде призначати лікар (рентген, комп'ютерна томографія тощо), оскільки нерідко під час досудового розслідування виникає необхідність у проведенні судово-медичної експертизи за матеріалами медичної документації.

6. Подати до місцевого відділу поліції за місцем вчинення протиправного діяння, заяву про злочин. Якщо протиправні дії щодо журна-

⁵ Див. додаток № 1 з інформацією про норми Кримінального кодексу України, які захищають професійну діяльність журналістів

ліста вчинив працівник поліції – заяву про злочин необхідно подати до органів державного бюро розслідувань⁶ або до місцевої прокуратури.

7. Прослідкувати за тим, що б у потерпілого журналіста був доказ, що підтверджує подачу заяви про злочин. Протягом 24 годин з моменту подачі заяви про злочин слідчий повинен внести її до ЄРДР. Відповідно, через добу після подачі зазначеної заяви необхідно ще раз звернутись до правоохоронного органу і запитати, кому із слідчих передано справу, який номер кримінального провадження, за якою статтею КК України його відкрито.

8. Якщо протягом 24 годин з моменту подачі заяви про злочин її не внесено до ЄРДР, бездіяльність слідчого протягом 10 днів можна оскаржити до суду.

9. Купуючи ліки, оплачуючи медичні дослідження, доцільно зберігати довідки, де відображені лікарські призначення та чеки, що підтверджують зазначені витрати, оскільки вони стануть доказами матеріальної шкоди, яку завдано журналістові. Ці витрати потім можуть стягуватись з особи-правопорушника шляхом пред'явлення позову.

10. Якщо пошкоджено техніку, яку використовує працівник медіа в професійній діяльності або інше майно, не викидайте його. Під час досудового слідства його можуть визнати речовим доказом. Слід зберігати рахунки та квитанції про оплату ремонту пошкоджених технічних засобів. Вони можуть використовуватись, як доказ суми матеріальних збитків. Крім того, для визначення розміру завданої журналістові шкоди може призначатись товарознавча експертиза.

IV. Рекомендації щодо захисту прав потерпілих журналістів під час досудового слідства та в суді

Одразу після інциденту, під час якого порушено професійні права журналістів, необхідно подати заяву про вчинення кримінального правопорушення, як зазначалось вище. З цим не можна зволікати, адже втрата часу може обернутись втратою необхідних доказів.

Подаючи заяву про злочин, необхідно чітко описати факти, які вказують на наявність ознак злочину, адже слідчий повинен внести до ЄРДР інформацію про первісну кваліфікацію правопорушення. Звісно, журналісти не юристи і не зобов'язані знати ознаки тих чи інших злочинів. Власне, це й не вимагається. Їм **необхідно лише зазначити час, місце, спосіб вчинення правопорушення та детально описати обставини події.**

Проте, на цьому не варто ставити крапку. Подання заяви про злочин – це лише початок. Надалі необхідно проконтролювати внесення необхідних відомостей до ЄРДР, а у разі невчинення зазначених дій – оскаржити таку бездіяльність.

⁶ Див. частину 4 статті 216 КПК України, яка передбачає, що слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених, зокрема, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності НАБУ.

1. Оскарження до суду невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань

На практиці нерідко мають місце випадки, коли заяву про вчинення злочину щодо журналіста працівники правоохоронних органів не вносять до ЄРДР, що не дає можливості розпочати досудове слідство і гальмує хід справи. Таку бездіяльність необхідно оскаржувати.

Скаргу можна направити прокурору, а також подати її до суду. Важливо при цьому дотриматись встановлених законом порядку та строків оскарження.

Правові підстави для подачі скарги до суду.

Згідно з частиною 1 статті 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але **не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення** про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, **зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування** та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Частина 4 статті 214 КПК України також передбачає обов'язок слідчого, прокурора чи іншої службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, прийняти та зареєструвати заяву чи повідомлення про злочин. Відмова у їх прийнятті та реєстрації **не допускається**.

Згідно з пунктом 1 частини 1 статті 303 КПК України **на досудовому розслідуванні** може бути оскаржена **бездіяльність слідчого, прокурора**, яка полягає, зокрема, у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення. Таку скаргу може подати, зокрема, заявник, потерпілий та його представник.

Частина 1 статті 304 КПК України передбачає, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, в тому числі щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, можуть бути подані особою протягом **10 (десяти) днів з моменту** прийняття рішення, вчинення дії або **бездіяльності**.

Отже, як зазначалось вище, закон надає 24 години для внесення до ЄРДР відомостей про злочин, викладених у відповідній заяві. Отже, якщо у цей строк зазначені відомості до ЄРДР не внесено, починається відлік 10-денного строку на подачу скарги до суду.

Цей строк **не можна пропускати**. Адже, в зворотному випадку потрібно буде обґрунтовувати поважність причин несвоєчасного звернення до суду, надавати відповідні докази. Якщо суд визнає ці доводи непереконливими – він може повернути скаргу без розгляду⁷.

Судове оскарження бездіяльності слідчого, прокурора щодо невнесення відомостей відносно заяви про злочин до ЄРДР, є вкрай важливим, і, як показало наше дослідження, ефективним засобом правового захисту.

⁷ Див. пункт 3 частини 2 статті 304 КПК України

За результатами розгляду таких скарг КПК України надає слідчому судді право зобов'язати слідчого чи прокурора вчинити певну дію, а саме - внести передбачені законом відомості до ЄРДР. Аналіз судових рішень, оприлюднених у Єдиному державному реєстрі судових рішень по «журналістським статтям», продемонстрував, що суд, як правило, задовольняє зазначені скарги. Тому, цей спосіб захисту прав потерпілих журналістів нам потрібно обов'язково «взяти на озброєння».

Таким чином, одразу після порушення професійних прав журналіста, що мають ознаки злочину, важливо виконати наступні дії:

1) подаючи заяву про вчинення кримінального правопорушення⁸, необхідно чітко описати факти, які вказують на наявність ознак злочину, зокрема, вказати час, місце, спосіб та інші обставини події (наприклад, якщо мова йде про перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, потрібно зазначити за яких обставин у цього працівника медіа було незаконно вилучено зібрані ним матеріали та/або технічні засоби, які він використовував у своїй професійній діяльності, або за яких обставин йому незаконно заборонили висвітлювати певні теми чи готувати матеріал щодо певних публічних осіб, створювали інші перешкоди у роботі тощо);

2) отримати від органу, до якого подано заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію⁹;

3) через 24 години після подання заяви про кримінальне правопорушення звернутись до відповідного правоохоронного органу і з'ясувати, чи внесено відомості по цій заяві до ЄРДР і, якщо так, - кому доручено проведення досудового слідства. Рекомендуємо також просити надати витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань (його зобов'язані видати через 24 години після реєстрації відомостей про злочин у ЄРДР) та пам'ятку про процесуальні права та обов'язки потерпілого¹⁰, подавши відповідну письмову заяву;

4) у разі не внесення відомостей щодо заяви про кримінальне правопорушення до ЄРДР протягом 24 годин – оскаржити бездіяльність слідчого/ прокурора до суду, подавши відповідну скаргу¹¹.

Наостанок хочемо дати ще одну пораду. Якщо так станеться, що строк на звернення до суду із скаргою на бездіяльність слідчого порушено, і немає доказів поважності причин недотримання вищезгаданого десятиденного строку – не сумуйте! Якщо відомості по вашій заяві не внесено до ЄРДР – подавайте повторно заяву про злочин. І після цього вже ретельно слідкуйте за всіма строками і, за необхідності, вчасно звертайтеся до суду із скаргою.

Готуючи скаргу на бездіяльність слідчого чи прокурора, важливо її ретельно обґрунтувати. Для того, що б полегшити це завдання, наводимо аргументи, які можна використати при її підготовці.

8 Див. зразок заяви про злочин у додатку № 3

9 Див. п. 1 частини 2 статті 60 КПК України

10 Право на отримання зазначених документів передбачене п. 1-1 частини 2 статті 60, ч. 1 статті 214 та частиною 2 статті 55 КПК України відповідно.

11 Див. зразок скарги у додатку № 4

Правове обґрунтування скарги на бездіяльність слідчих та інших уповноважених осіб правоохоронних органів щодо невнесення відомостей про заяву про злочин до ЄДР:

Відповідно до частин 1, 2 ст. 9 КПК України під час кримінального провадження прокурор, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися принципу законності та забезпечувати прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Згідно частини 1 статті 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, **зобов'язаний внести** відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, **розпочати розслідування** та **через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань**. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування.

Зі змісту вищевказаної норми вбачається, що обов'язок прийняти та зареєструвати повідомлення про кримінальні правопорушення покладено на слідчого, прокурора та інших службових осіб, що уповноважені на їх прийняття. Глава 19 КПК України не передбачає випадків, коли слідчому чи прокурору надано право не вносити відповідні відомості про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Навпаки, частина 4 статті 214 КПК України говорить про те, що відмова у прийнятті та реєстрації повідомлення про кримінальне правопорушення **не допускається**.

Отже, незалежно від того, чи відноситься розслідування фактів, викладених у заяві про злочин, до територіальної юрисдикції або процесуальної компетенції органу, до якого надійшла заява чи повідомлення, останні підлягають реєстрації, а відповідні дані – внесенню до ЄДР.

Положення статті 214 КПК України не дають права органу досудового розслідування посылатись на необхідність проведення перевірки, як на причину невнесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань по суті заяви громадянина. Перевірка відповідної заяви повинна проводитись вже в межах відкритого кримінального провадження.

Крім того, вимоги статті 214 КПК України не передбачають здійснення оцінки обґрунтованості заяви про кримінальне правопорушення, а передбачають обов'язок уповноважених органів здійснити фіксацію наданих особою відомостей про кримінальне правопорушення, які вона надає усвідомлено для реалізації завдань кримінального провадження. Лише у разі, якщо під час досудового розслідування посадова особа дійде висновку, що відсутній склад кримінального правопорушення, може бути винесена постанова про закриття кримінального провадження відповідно до ст.284 КПК України. На це звертав увагу і Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ в узагальненні «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» від 12.01.2017 року.

Також необхідно наголосити, що стаття 25 КПК України передбачає, що прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Таким чином, обов'язок розпочати досудове слідство у слідчого та/або прокурора виникає одразу після надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення. Він не пов'язаний із наявністю будь-яких інших додаткових умов.

Варто також зазначити, що частина 2 статті 60 КПК України передбачає, що заявник має право отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Окремо варто зазначити, що частиною 4 статті 535 КПК України передбачено, що органи, особи, які виконують судові рішення, повідомляють суд, який його постановив, про його виконання. Це дає підстави просити суд по накладанню на осіб, уповноважених на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, обов'язку повідомити суд про виконання ухвали, якою їх зобов'язано внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою потерпілого журналіста про вчинення щодо нього кримінального правопорушення.

Про що варто просити суд та в чому слідчі судді відмовляють

У скарзі на бездіяльність слідчого, прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань доцільно просити суд про таке:

1) скаргу на бездіяльність уповноваженої службової особи на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, яка полягає у невнесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви про вчинення кримінального правопорушення, задовольнити;

2) зобов'язати службових осіб, уповноважених на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою про вчинення кримінального правопорушення;

3) зобов'язати службову особу, яка внесла відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, через 24 години з моменту внесення таких відомостей, надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань¹²;

¹² Такі вимоги варто заявляти у разі, коли органу досудового слідства подавалось письмове клопотання про надання витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

4) зобов'язати службову особу, яка внесла відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, повідомити суд, який ухвалив рішення, про виконання ухвали, шляхом направлення копії витягу Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Необхідно зауважити, що мають місце випадки, коли до скарги на бездіяльність слідчого, пов'язану із невнесенням відомостей щодо заяви про злочин до ЄРДР, включаються й інші вимоги. Зокрема, скажники інколи, окрім наведеного, просять суд зобов'язати відповідних уповноважених осіб розпочати досудове розслідування та повідомити заявника письмово у встановлений строк про початок кримінального провадження та закінчення досудового розслідування злочину тощо.

В задоволенні таких та побідних вимог слідчі судді, не рідко, відмовляють. Це пов'язано із тим, що стаття 303 КПК України містить вичерпний перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування до суду. Можливості оскарження неповідомлення заявника у письмовій формі у встановлений строк про початок кримінального провадження та закінчення досудового розслідування злочину зазначена правова норма не передбачає.

Крім того, обов'язок розпочати досудове слідство є наслідком внесення інформації про злочин до ЄРДР, а тому сенсу висувати у скарзі таку вимогу немає.

Розгляд скарги на бездіяльність в суді

Отримавши скаргу на бездіяльність слідчого, прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань у строки, визначені законом, суд повинен розглянути її по суті і прийняти одне з таких рішень:

- 1) зобов'язати відповідну службову особу вчинити певну дію – внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою про вчинення кримінального правопорушення;
- 2) відмовити у задоволенні скарги.

Проте, інколи трапляється й третій варіант вирішення питання - судове провадження закривається у зв'язку з тим, що слідчий чи прокурор самостійно усунули зазначену бездіяльність.

Варто зауважити, що подібні випадки час від часу мають місце. Нерідко лише сам факт звернення до суду із скаргою на бездіяльність слідчого чи прокурора по невнесенню відомостей щодо злочину до ЄРДР, дає позитивний результат: необхідні відомості вносяться до згаданого реєстру. Якщо такі дії з боку слідчого чи прокурора мають місце після звернення потерпілого до суду - суд зобов'язаний закрити¹³ судове провадження.

Наприклад, ухвалою слідчого судді Ярмолинецького районного суду Хмельницької області від 12.07.2016 року закрито провадження у судовій справі з огляду на те, що після надходження до суду скарги потерпілого, слідчим внесено до ЄРДР відомості за фактом вчинення щодо журналіста

¹³ Такі наслідки передбачені статтею 305 КПК України.

кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.345-1 КК України, а саме, за фактом вчинення насильницьких дій відносно журналіста¹⁴.

Практика розгляду скарг на бездіяльність, пов'язану із невнесенням відомостей про злочин до ЄРДР

Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень показав, що переважна більшість скарг на бездіяльність, пов'язану із невнесенням відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, задовольняється судами. Це дає підстави для стриманого оптимізму і спонукає активно використовувати цей спосіб правового захисту.

Проте, мають місце і відмови у задоволенні подібних скарг.

Зважаючи на це, нам важливо розуміти причини таких судових рішень, що б не повторювати помилки, які до них призвели.

Відмова у зв'язку з відсутністю в заяві про злочин обставин, які вказують на вчинення кримінального правопорушення.

Закон зобов'язує слідчого чи прокурора, які розглядають заяву про злочин, внести до ЄРДР цілий перелік відомостей. Зокрема, частина 5 статті 214 КПК України говорить про те, що до зазначеного реєстру вносяться такі дані:

1) дата надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

4) **короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення**, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;

5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове розслідування;

7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань.

Внесення зазначених відомостей передбачено і Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань.

В наведеному переліку варто звернути увагу на пункт 4 - короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела. Якщо обставини, викладені у заяві про злочин не дають можливості виявити ознаки кримінального правопорушення, суд може від-

¹⁴ Див. ухвалу слідчого судді Ярмолинецького районного суду Хмельницької області від 12.07.2016 року у справі № 686/20852/15-к: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58975166>.

мовити у задоволенні скарги на бездіяльність слідчого та/чи прокурора щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань.

Наприклад, Новоукраїнський районний суд Кіровоградської області своєю ухвалою від 27.07.2018 року у справі № 396/1286/18 відмовив журналісту газети «Час не чекає» у задоволенні скарги про визнання бездіяльності протиправною та зобов'язання вчинення певних дій у зв'язку із її безпідставністю. Він дійшов висновку, що у заяві про злочин від 03.07.2018 року не зазначена об'єктивна сторона злочину, тобто не вказано, в чому саме полягали незаконні дії сільського голови, який, начебто порушив права журналіста. З огляду на це суд не побачив підстав для внесення відомостей до ЄРДР за цією заявою¹⁵. Зазначене судове рішення потерпілим не оскаржувалось. Очевидно, він із ним погодився.

Отже, із подібних судових рішень необхідно зробити висновки:

1) подаючи заяву про злочин, необхідно ретельно описати факти та зазначити, які саме права журналіста було порушено під час інциденту, на що ми вже звертали увагу раніше;

2) подібне рішення суду не потрібно сприймати як остаточну поразку. Адже, якщо в першій заяві про злочин дійсно неповно описано перебіг подій чи не повідомлено про порушення прав журналіста, цей недолік можна виправити. Для цього необхідно подати повторно більш повну та ґрунтовну заяву про злочин.

Відмова в задоволенні скарги чи залишення скарги без розгляду через неявку скаржника та/чи його адвоката в судове засідання

Інша причина, яка інколи спонукає суди ухвалювати негативне рішення у справі за скаргою на вищезазначену бездіяльність слідчого – це **неявка в судове засідання потерпілого чи його представника**.

Звертає на себе увагу той факт, що на практиці існують доволі різні підходи до розв'язання подібних ситуацій. Одні суди розглядають справи навіть без участі потерпілого чи його представника і ухвалюють рішення по суті¹⁶, інші – відмовляють у задоволенні таких скарг. Наприклад, слідчий суддя Голосіївського районного суду м. Києва в своїй ухвалі від 12.04.2018 року у справі № 752/5632/18, приймаючи рішення про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність уповноважених осіб Голосіївського УП ГУ НП в м. Києві щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, мотивувала його наступним чином:

«Виходячи з принципу диспозитивності кримінального процесу, зважаючи на те, що заявник та його представник в судове засідання не з'явилися, що в силу положень ч.3 ст.306 КПК України унеможливорює розгляд скарги, вважаю за необхідне відмовити у задоволенні скарги ОСОБА_1,

¹⁵ Див. ухвалу слідчого судді Новоукраїнського районного суду Кіровоградської області від 27.07.2018 у справі справу № 396/1286/18: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75541336>

¹⁶ Див. ухвалу слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 27.09.2018 у справі № 757/46265/18-к: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76836120>

не вирішуючи її по суті, оскільки ухвалення іншого рішення за даних обставин не передбачено положеннями ст.307 КПК України¹⁷».

Є й інший варіант вирішення зазначеного питання – залишення скарги без розгляду. Він ґрунтується на роз'ясненнях, викладених у розділі 7 Узагальнень «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування», затверджених на засіданні Зборів суддів Вищого спеціалізованого суду України 23 грудня 2016 року. Судам, зокрема, рекомендовано дотримуватись наступних правил: «у контексті вирішення питання про дії суду в разі відсутності скаржника, який заявив клопотання про розгляд скарги без його участі, а також належним чином повідомленого скаржника, який не з'явився на такий розгляд, слід зважати на те, що **слідчим суддям доцільно у таких випадках залишати скаргу без розгляду**. У випадку залишення скарги без розгляду скаржник буде мати право повторно звернутися з такою в суд».

Не вдаючись до дискусій щодо правомірності описаних вище підходів, вважаємо за необхідне звернути увагу на інше - **на важливість особистої участі у судовому засіданні скаржника чи його адвоката**. Як би ми не хотіли зекономити власний час, цього не варто робити за рахунок судового розгляду. Як показують наведені приклади, велике значення має не лише якісна підготовка та подання скарги до суду, але і її фактична підтримка під час вирішення питання в суді. Тоді шанси на успіх значно зростають!

Якщо ж ви, або ваш представник все ж таки не можете прийти у судові засідання, не забудьте подати до суду заяву про те, що ви підтримуєте свою скаргу і просите її розглянути без вашої участі. Це, принаймні, дасть більше шансів розглянути вашу скаргу по суті.

2. Потерпілий та його права

Закон визначає, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. Потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення¹⁸.

Отже, статус потерпілого виникає внаслідок факту подачі заяви про злочин.

Потерпілий (в тому числі і потерпілий від злочину журналіст) в кримінальному провадженні **має наступні права**¹⁹:

17 Див. ухвалу слідчого судді Голосіївського районного суду м. Києва від 12.04.2018 року у справі № 752/5632/18: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73321875>

18 Див. частини 1 та 2 статті 55 КПК України.

19 Див. статтю 56 КПК України.

I. Протягом всього кримінального провадження:

- 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені КПК України;
- 2) знати сутність підозри та обвинувачення, бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження та закінчення досудового розслідування;
- 3) подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду;
- 4) заявляти відводи та клопотання;
- 5) за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла;
- 6) давати пояснення, показання або відмовитися їх давати;
- 7) оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду в порядку, передбаченому КПК України;
- 8) мати представника та в будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг;
- 9) давати пояснення, показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, безоплатно за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження;
- 10) **на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди** в порядку, передбаченому законом;
- 11) **знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення**, в порядку, передбаченому КПК України, у тому числі після відкриття матеріалів згідно зі статтею 290 КПК України, а також знайомитися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, **у випадку закриття цього провадження**;
- 12) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних сторін життя людини, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала);
- 13) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених цим Кодексом;
- 14) на всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення.
- 15) користуватися іншими правами, передбаченими цим Кодексом.

II. Під час досудового розслідування потерпілий має право:

- 1) на негайне прийняття і реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, визнання його потерпілим;

2) отримувати від уповноваженого органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;

3) подавати докази на підтвердження своєї заяви;

4) брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, а також знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, виконаних за його участі;

5) отримувати копії матеріалів, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, після закінчення досудового розслідування.

III. Під час судового провадження в будь-якій інстанції потерпілий має право:

1) бути завчасно поінформованим про час і місце судового розгляду;

2) брати участь у судовому провадженні;

3) брати участь у безпосередній перевірці доказів;

4) підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення;

5) висловлювати свою думку під час вирішення питання про призначення покарання обвинуваченому, а також висловлювати свою думку при вирішенні питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

6) знайомитися з судовими рішеннями, журналом судового засідання і технічним записом кримінального провадження в суді;

7) оскаржувати судові рішення в порядку, передбаченому цим Кодексом.

Потерпілий має і низку обов'язків. Зокрема, **потерпілий зобов'язаний**²⁰:

1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості своєчасного прибуття - завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття;

2) не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення;

3) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю.

Як бачимо, потерпілий у кримінальному провадженні має значний обсяг прав. І ними необхідно навчитись користуватись, що б досягти позитивного результату. При цьому права потерпілого можуть відрізнятись залежно від стадії проходження кримінальної справи. Отже, реалізовувати їх необхідно вчасно. Буває так, що втрачені на стадії досудового слідства можливості вже нереально надолужити на інших стадіях кримінального провадження. Це може негативно вплинути на остаточне рішення у справі.

Зважаючи на це, доцільно детальніше розглянути основні етапи проходження кримінальної справи, їх особливості та зосередитись на тому, що необхідно вчинити потерпілому журналісту на кожному з них.

20 Див. статтю 57 КПК України

3. Досудове слідство

Досудове слідство – одна з найважливіших стадій кримінального провадження. Від його якості багато в чому залежить наступна доля справи. Саме в цей час збираються докази, які створюють підґрунтя для висунення обвинувачення.

Тому важливо зібрати максимально повну доказову базу, яка підтверджує вчинення злочину, зокрема, умисного перешкоджання законній професійній діяльності журналіста тощо. І самі потерпілі повинні активно цьому сприяти.

У справах про злочини, вчинені щодо журналістів, важливо надати слідчому всі докази протиправності дій правопорушника, наявні у працівника медіа та відомих йому осіб. Зокрема, якщо у журналіста та його колег існують фотографії, аудіо- та/чи відеозаписи, на яких зафіксовано перебіг інциденту, про них потрібно повідомити слідчого та надати йому відповідні матеріали (за можливості).

Крім того, у цій категорії справ важливо також приєднати до матеріалів кримінального провадження документи, які підтверджують статус журналіста.

Примітка до статті 345-1 КК України передбачає, що статус журналіста або його належність до засобу масової інформації підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим засобом масової інформації, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів.

Тому журналіст повинен надати слідчому для долучення до матеріалів кримінального провадження копію одного з наведених документів, відповідність якого оригіналу слідчий може посвідчити своїм підписом.

Важливо також надати докази, які підтверджують, що правопорушник розумів, що вчиняє протиправне діяння відносно працівника медіа. Це можуть бути покази свідків, фото-, аудіо- відеофайли, які вказують на те, що на одязі потерпілого та/або техніці, яку він використовував у своїй роботі, були відповідні написи (наприклад, «Преса»), наліпки, логотипи, бейджі тощо, або інші докази, які підтверджують обізнаність щодо професійної належності потерпілого.

Тут необхідно також зауважити, що вся наведена в цьому розділі інформація стосується не лише працівників традиційних ЗМІ та інформаційних агентств. Вона відноситься і до журналістів Інтернет-ЗМІ.

Це пов'язано із тим, що вже згадувана примітка до статті 345-1 КК України **під професійною діяльністю журналіста** (у цій статті та статтях 171, 347-1, 348-1 КК України) розуміє систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, **мережу Інтернет**. Тому за наявності у працівника Інтернет-видання, блогера, фрілансера тощо одного із вищенаведених документів, вони також підпадають під захист відповідних статей Кримінального кодексу.

Допоможе швидше розслідувати справу і інформація про те, хто був свідком подій, які вказують на вчинення злочину щодо журналіста. Якщо потерпілий знає прізвища, імена, по-батькові цих осіб та їх контактні дані, варто заявити клопотання про їх допит.

Якщо журналісту або його близьким родичам у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності заподіяно побої або тілесні ушкодження – у кримінальному провадженні обов'язково повинна проводитись експертиза²¹. В таких випадках важливо діяти оперативно, оскільки тілесні ушкодження з часом можуть зникати (синці, садна тощо), що може унеможливити їх фіксацію та доказування зв'язку з нападом на потерпілого (-лих).

Отже, в подібних випадках доцільно заявляти клопотання про проведення судово-медичної експертизи з метою встановлення тяжкості і характеру тілесних ушкоджень.

Так само необхідно діяти і у випадку, коли знищено або пошкоджено майно, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї. Для визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, заподіяної кримінальним правопорушенням також в обов'язковому порядку повинна призначатись відповідна експертиза (товарознавча, психологічна тощо)²².

Варто зазначити, що у наведених вище випадках обов'язок звернутися до слідчого судді із клопотанням про призначення експертизи покладено на слідчого або прокурора. Тому потерпілий може від них вимагати проведення зазначених процесуальних дій.

Не зайвим буде нагадати і про те, що у випадку призначення зазначених експертиз потерпілий повинен з'явитись до експерта та/або надати відповідне майно і виконати всі необхідні процедури.

Необхідно наголосити, що нами наведено лише орієнтовний перелік доказів, які може допомогти зібрати журналіст під час досудового слідства. Звісно, він не є виключним. Обставини тієї чи іншої справи можуть вимагати надання й інших документів, речових доказів, висновків експертів тощо. Тому із цього питання завжди доцільно отримати правову допомогу адвоката.

Окремо хочемо звернути увагу на те, що нерідко під час досудового слідства слідчий вимагає від журналіста на підтвердження законності його дій надати редакційне завдання. На це ми вимушені зауважити, що зазначені вимоги не ґрунтуються на законі. Адже жоден нормативно-правовий акт в Україні не передбачає видачі журналістам редакційних завдань та не встановлює для них будь-яких вимог.

Проте, якщо журналіст отримав від свого редактора певне завдання на збір тієї чи іншої суспільно-важливої інформації і може його надати у вигляді документу – це необхідно зробити. Якщо ж розробка певної теми чи підготовка програми тощо погоджені із журналістом усно – необхідно заявити клопотання про допит відповідної посадової особи, як свідка.

21 Див. пункт 2 частини 2 статті 242 КПК України

22 Див. пункт 6 частини 2 статті 242 КПК України

Однією із завершальних стадій досудового слідства є відкриття матеріалів досудового слідства та надання їх для ознайомлення. Потерпілий та цивільний позивач мають право отримати доступ до всіх матеріалів, зібраних під час досудового слідства і ознайомитись із ними, а також скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них.

Важливо, що б потерпілий журналіст та його адвокат скористались цією можливістю. Це дасть можливість оцінити достатність та допустимість зібраних під час досудового слідства доказів, їх повноту та вжити необхідних заходів для доповнення досудового слідства (за необхідності). Крім того, це допоможе підготуватись до розгляду справи в суді.

Оскарження відмови у перекваліфікації кримінального правопорушення

Трапляються випадки, коли слідчий вносить заяви журналістів до ЄРДР не за «журналістськими статтями», як то 171, 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України, а вважає, що мали місце ознаки інших злочинів (наприклад, 125 ККУ – умисне легке тілесне ушкодження, 296 КК України – хуліганство, 194 – умисне знищення або пошкодження майна тощо). Не погоджуючись з такими рішеннями, журналісти намагаються їх оскаржувати в судовому порядку. Проте, ці спроби, як правило, не дають належного результату, оскільки відмова слідчого задовольнити клопотання потерпілого про зміну правової кваліфікації діяння не підлягає оскарженню в судовому порядку на стадії досудового слідства.

Така позиція судів ґрунтується і на Узагальненнях Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, де в розділі 1.3 зазначено, що «з огляду на те, що скарги подавались у зв'язку з бездіяльністю, яка **не є предметом оскарження** відповідно до ст. 303 КПК, **суди відмовляли у відкритті провадження** за скаргами, зумовленими відмовою прокурора у задоволенні клопотання про продовження досудового розслідування, **щодо перекваліфікації кримінального правопорушення, стосовно якого здійснюється кримінальне провадження**, щодо повернення цивільного позову у кримінальному провадженні, щодо невручення особі повідомлення про підозру, щодо відмови слідчим у закритті кримінального провадження, тощо»²³.

Так, наприклад, відповідно до ухвали Теплицького районного суду Вінницької області від 07.08.2017 року у справі № 144/870/17 відмовлено у відкритті провадження за скаргою потерпілого журналіста на

23 Див.: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.01.2017 № 9-49/0/4-17 «Узагальнення про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування», - режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00212.html

постанову про відмову у задоволенні клопотання про зміну кваліфікації кримінального правопорушення. Таке судове рішення мотивовано тим, що зазначені постанови не входять до переліку рішень слідчого та прокурора, які закон дозволяє оскаржувати на стадії досудового слідства²⁴. Зазначене судове рішення залишено без змін судом апеляційної інстанції²⁵.

У іншій справі, де потерпілий просив скасувати постанову про закриття кримінального провадження та змінити правову кваліфікацію кримінального правопорушення із частини 1 статті 194 на частину 1 статті 347-1 КК України, суд, зокрема, зазначив:

«Щодо вимоги заявника про зобов'язання Васильківський ВП ГУНП в Київській області вчинити дії, щодо зміни правильної правової кваліфікації кримінального правопорушення по кримінальному провадженню № 12018110140000131 від 17.01.2018 р., слідчий суддя зазначає наступне.

Відповідно до ч. ч. 1, 5 ст. 40 КПК України, слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій. Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності.

Пунктом 1.10. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 р., встановлено, що реєстраторами єдиного реєстру досудових розслідувань є прокурори, слідчі органів прокуратури, внутрішніх справ, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавств, та органів державного бюро розслідувань (з моменту створення).

Відповідно до п.2.3 Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого Наказом Генерального прокурора України №69 від 17.08.2012 р., внесення відомостей до Реєстру шляхом занесення інформації, зазначеної у п.2.1 Положення здійснюється реєстратором.

З урахуванням викладеного, а також відповідно до ст. 214 КПК України, правом визначення правової кваліфікації кримінального правопорушення, вказаного у повідомленні про кримінальне правопорушення, наділені органи досудового слідства, а не особисто заявник.

Орган досудового розслідування, відповідно до п.5 ч.5 ст.214 КПК України, наділений правом визначення попередньої кваліфікації, та не позбавлений можливості подальшої зміни кваліфікації.

Зважаючи на викладені обставини та наведені вимоги КПК України, скаргу слід задовольнити частково²⁶».

24 Див. ухвалу Теплицького районного суду Вінницької області від 07.08.2017 року у справі № 144/870/17: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68155671>

25 Див. ухвалу Апеляційного суду Вінницької області від 22.08.2017 р. у справі № 144/870/17: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68529665>

26 Див. ухвалу слідчого судді Васильківського міськрайонного суду Київської області від 06.02.2018 року у справі № 362/554/18: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72125673#>

У цій справі суд скасував постанову про закриття кримінального провадження, але відмовив у зміні правової кваліфікації кримінального правопорушення.

На жаль, ми мусимо констатувати, що зазначена правова позиція судів є сталою. На практиці це означає, що потерпілі нерідко позбавлені ефективних засобів правового захисту. Адже, в таких випадках досудове слідство проводиться за неналежною статтею, збираються не ті докази, а докази порушення законних прав журналістів залишаються поза увагою. В решті решт нерідко це призводить до безпідставного закриття кримінальних проваджень та наступного оскарження таких рішень слідчого та/або прокурора.

Зважаючи на описаний стан речей, вважаємо за доцільне рекомендувати журналістам (іх адвокатам) регулярно цікавитись справою, періодично знайомитись із матеріалами кримінального провадження на стадії досудового слідства, що б розуміти які докази збираються. Якщо слідство здійснюється односторонньо і не вживаються заходи для збору доказів по «журналістським статтям» - необхідно одразу ж заявляти клопотання про витребування відповідних документів, допит необхідних свідків, проведення інших слідчих дій, а за можливості докласти зусиль, що б самотійно отримати необхідну інформацію там, де це можливо.

Крім того, у разі необхідності, варто подавати клопотання про зміну правової кваліфікації діяння, що розслідується. У разі відмови у цьому – оскаржувати таке рішення прокурору. Якщо це не допоможе, подати скаргу щодо неправильної правової кваліфікації кримінального правопорушення до суду можна буде лише під час підготовчого провадження у суді. А у разі закриття справи – оскаржити відповідну постанову до суду.

Оскарження іншої бездіяльності слідчого під час досудового слідства

Під час досудового слідства потерпілі журналісти та їх адвокати мають право та зобов'язані активно сприяти досудовому розслідуванню справи. Зокрема, вони мають право подавати докази, а також заявляти клопотання про проведення тих чи інших слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій²⁷.

Слідчий та прокурор зобов'язані такі клопотання розглянути в строк **не більше трьох днів з моменту подання** і задовольнити їх за наявності відповідних підстав. Про результати розгляду необхідно повідомити журналіста чи його адвоката. У випадку, якщо клопотання не задовольняється, або задовольняється лише частково, - слідчий або прокурор виносять відповідну постанову, яку вони зобов'язані вручити потерпілому журна-

²⁷ До слідчих (розшукових) дій відповідно до КПК України відносяться: допит, пред'явлення особи, речей, трупа для впізнання, проникнення до житла чи іншого володіння особи, обшук, огляд, слідчий експеримент, освідування особи, проведення експертизи, втручання у приватне спілкування, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу, спостереження за особою, річчю або місцем, моніторинг банківських рахунків, аудіо-, відео- контроль місця, контроль за вчиненням злочину тощо.

лісту або його представнику (у разі неможливості вручення - надіслати поштою)²⁸.

Якщо ж слідчий або прокурор клопотання потерпілого ігнорує, або безпідставно відмовляє у його задоволенні, не мотивує своє рішення – такі його дії та бездіяльність можна і потрібно оскаржувати в судовому порядку. Можливість такого оскарження передбачена пунктами 1 та 7 частини 1 статті 303 КПК України.

Так, згідно з пунктом 1 частини 1 статті 303 КПК України на досудовому провадженні можуть бути оскаржені бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, володільцем тимчасово вилученого майна.

В свою чергу, пункт 7 частини 1 статті 303 КПК України дає можливість особі, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представнику, захиснику на досудовому провадженні оскаржити до суду рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій.

У разі бездіяльності слідчого/прокурора такі скарги необхідно подавати протягом 10 днів з моменту спливу 3-денного строку, відведеного на розгляд клопотання, у разі відмови – протягом 10 днів з моменту вручення копії відповідної постанови.

За результатами розгляду скарги суд може прийняти одне із таких рішень: 1) про скасування рішення слідчого чи прокурора; 2) про зобов'язання припинити дію; 3) про зобов'язання вчинити певну дію; 4) про відмову у задоволенні скарги.

Наприклад, розглядаючи скаргу адвоката на бездіяльність слідчого та прокурора у справі № справа 653/4120/17 слідчий суддя Генічеського районного суду Херсонської області своєю ухвалою від 16.11.2017 року частково її задовольнила, визнавши бездіяльність слідчого та прокурора незаконною. Слідчого було зобов'язано розглянути у визначені КПК України строки клопотання адвоката, подане в інтересах потерпілого журналіста, в якому він просив провести наступні слідчі дії за його та потерпілого участю: 1) витребувати завірені належним чином документи з Генічеської міської ради Херсонської області щодо службового статусу (посади, посадових інструкцій, повноважень) ОСОБА_5; 2) долучити до кримінального провадження звукозапис, який проведений ОСОБА_2; 3) визнати ОСОБА_2 потерпілим в даному кримінальному провадженні; 4) допитати за його участю ОСОБА_2, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, учасників слідчо-оперативної групи, які виїжджали на виклики ОСОБА_2 та були свідками даного злочину²⁹.

28 Див.: стаття 220 КПК України

29 Див.: ухвала слідчого судді Генічеського районного суду Херсонської області від 16.11.2017 року у справі № 653/4120/17: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70435308>

Відшкодування шкоди, завданої злочином

Якщо злочином, вчиненим щодо журналіста у зв'язку із його професійною діяльністю, завдано шкоди (фізичної, матеріальної, моральної), варто потурбуватись про її відшкодування. І бажано – на стадії досудового слідства. Однак, не пізно це зробити і в суді. Важливо лише, щоб позов надійшов до суду до початку судового розгляду справи по суті (наприклад, на стадії підготовчого провадження).

Насамперед, потерпілому необхідно зібрати та зберегти всі документи, які підтверджують, що йому завдано збитків, а також, що ним понесено додаткові витрати, зокрема, на лікування, ремонт техніки тощо.

Підготувавши позовну заяву (див., зокрема, зразок у додатку 7), її необхідно подати слідчому чи до суду. З цього моменту потерпілий набуває прав та обов'язків цивільного позивача³⁰.

Цивільним позивачем у кримінальному провадженні є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка в порядку, встановленому цим Кодексом, пред'явила цивільний позов.

Отже, позивачем може виступати як постраждалий журналіст, так і засіб масової інформації, в якому він працює, залежно від того, кому завдано шкоду. Проте, вимоги про відшкодування моральної шкоди може висувати лише журналіст.

Відповідачем у такому випадку буде підозрюваний чи обвинувачений у вчиненні злочину або фізична чи юридична особи, які за законом несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану зазначеними особами (наприклад, батьки неповнолітнього підозрюваного).

Таким чином, цивільний позов у кримінальному провадженні можна пред'явити не раніше, ніж у справі з'явиться підозрюваний (тобто з моменту повідомлення по підозру конкретній фізичній особі, що вчинила правопорушення щодо журналіста) і не пізніше початку розгляду справи по суті в суді.

Форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства. Тобто, необхідно дотриматись вимог статей 175 – 177 ЦПК України.

Водночас, варто враховувати, що для позовів у кримінальному провадженні законодавство України встановлює деякі пільги щодо сплати судового збору. Так, відповідно до пунктів 2 та 6 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір» **від сплати судового збору** під час розгляду справи в усіх судових інстанціях **звільняються** позивачі - у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим **ушкодженням здоров'я**, смертю фізичної особи, а також позивачі - у справах про відшкодування **матеріальних** збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Таким чином, при пред'явленні позову у кримінальному провадженні

30 Див.: частини 1 та 2 статті 61 КПК України

позивач беззаперечно звільняється від сплати судового збору за вимогами про відшкодування матеріальної шкоди.

Проте, неоднозначною є судова практика щодо необхідності сплати судового збору за вимогами про відшкодування моральної шкоди. Нерідко судді та інші юристи вважають, що позивач повинен нести зазначені судові витрати і у разі висунення вимог про відшкодування моральної шкоди - сплачувати судовий збір, який наразі становить 1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб та не більше 5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Однак, існують й інші точки зору із зазначеного питання. Звільнення від сплати судового збору за вимогами про відшкодування моральної шкоди, завданої злочинцем, можна мотивувати наступним чином.

Відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» під **здоров'ям** розуміється **стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя**, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад³¹.

Вчинення злочину впливає на психічний стан потерпілого та на його соціальне благополуччя, адже у потерпілого може виникати страх, стан пригніченості, зниження самооцінки тощо. Все це є свідченням того, що психічному та соціальному благополуччю потерпілого завдано шкоду, яка, за своєю природою може підпадати під визначення моральної шкоди. Оскільки зазначена шкода – є шкодою завданою здоров'ю особи, на неї поширюється пункт 2 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір».

На наш погляд, такий підхід дає можливість не сплачувати судовий збір і за вимогами про відшкодування моральної шкоди. Проте, якщо суд із ним не погодиться, він залишить позов без руху і надасть час для усунення цього недоліку. В такому випадку доведеться або сплачувати судовий збір, або пізніше оскаржувати рішення про повернення позову.

Варто зауважити, що в судовій практиці мають місце випадки, коли суд у справах, де підозрюваний завдав шкоди здоров'ю потерпілого і у зв'язку з цим – моральних страждань (моральної шкоди), визнавав, що за такими вимогами позивач звільняється від сплати судового збору. Зокрема, в своїй ухвалі від 05.10.2016 року колегія суддів судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, зокрема, зазначила:

«Спростовуючи відповідні доводи апеляційний суд правильно зазначив, що згідно з п. 2 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» №3674-VI від 08 липня 2011 року позивачі - у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи, звільнені від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

Доводи ОСОБА_1 про наявність правових підстав для сплати потерпілою судового збору з позову про відшкодування моральної шкоди, з по-

31 Див.: стаття 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»

силанням на п. 6 ч. 1 ст. 5 зазначеного Закону, не ґрунтуються на точному змісті наведеної правової норми.

Положеннями зазначеного пункту також передбачено звільнення позивачів від сплати судового збору у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення будь-якого кримінального правопорушення, незалежно від об'єкту посягання.

Разом з тим, п. 2 цієї ж частини статті передбачена інша самостійна підстава звільнення позивачів від сплати судового збору у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи.

Вказані правові норми не містять суперечностей і підлягають застосуванню щодо позовів про відшкодування будь-якої шкоди (матеріальної і моральної), завданої у результаті заподіяння тілесних ушкоджень або її смерті, незалежно від того настали такі наслідки в результаті вчинення кримінального правопорушення або інших дій чи бездіяльності, за які відповідач несе цивільну відповідальність, згідно Закону.

Виходячи з наведеного, цивільні позивачі у кримінальних провадженнях звільняються **від сплати судового збору з позовів про відшкодування будь-якої шкоди**, завданої в результаті вчинення кримінального правопорушення³².

Аналіз судової практики показує, що у разі належної підготовки позовної заяви та наявності відповідних доказів суди приймають рішення про стягнення матеріальної та моральної шкоди.

Так, Мукачівський міськрайонний суд Закарпатської області своїм вироком від 17.03.2017 року задовольнив позов ТОВ «Телестудія «Служба інформації» до підсудного про стягнення матеріальної шкоди в розмірі 21 136 гривень 51 копійка. Він, зокрема, зазначив:

«У кримінальному провадженні заявлений цивільний позов ТОВ «Телестудія «Служба інформації» до ОСОБА_1 про стягнення матеріальної шкоди в розмірі 21136 грн. 51 коп.

В обґрунтування позову представник позивача надав рахунок на оплату № 109985 від 13 липня 2015 року за проведення ремонту відеокамери марки «Панасонік AG-AC130EN» серійний номер J1TDA0061, відповідно до якого вартість робіт становить 21136 грн. 51 коп.

Посилання обвинуваченого на висновок товарознавчої експертизи, у дослідницькій частині якого зазначено, що на час проведення дослідження відеокамера знаходилася у технічно-справному стані і придатна для використання за своїм призначенням, не береться судом до уваги, оскільки таке питання при призначенні експертизи не ставилося.

Відповідно до ст.1166 Цивільного кодексу України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, зав-

32 Див.: ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 05.10.2016 року у справі №161/7221/16-к: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61860786>

дана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Тому суд прийшов до висновку, що матеріальна шкода заявлена ТОВ «Телестудія «Служба інформації» підлягає до задоволення». З такими висновками погодились суди вищих інстанцій³³.

В іншій справі № 442/4140/17, де підсудна відібрала у журналістки фотоапарат і вдарила ним по столу, після чого нанесла останній декілька ударів кулаком по голові і обличчю та умисно наступила каблуком взуття на ногу, внаслідок чого заподіяла тілесні ушкодження у вигляді закритої черепно-мозкової травми, струсу головного мозку, садна на слизовій оболонці нижньої губи, в ділянці лівої стопи, Дрогобицький міськрайонний суд Львівської області своїм вироком від 19.02.2018 року стягнув із підсудної 5000 грн. моральної шкоди та 3 950 гривень матеріальної шкоди, зазначивши наступне:

«Згідно вимог ч.1 ст.1167 ЦК України моральна шкода відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини. Разом з тим, відповідно до Постанови Пленуму Верховного суду України за №4 від 31.03.1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» під моральною шкодою розуміється втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, завданих особі незаконними діями або бездіяльністю. Крім цього, обов'язковою підставою для деліктної відповідальності за завдання моральної шкоди є встановлення причинного зв'язку між шкодою і протиправною поведінкою особи.

Таким чином, суд приходять до переконання, що потерпілій ОСОБА_3 діями обвинуваченої заподіяно моральну шкоду, яка виразилась в тому, що її життя змінило свою звичайну наповненість звичними подіями на інші, небажані для неї обставини, враження, проблеми, чим їй заподіяно нервового напруження, роздратування, а тому з обвинуваченої слід стягнути 5000 грн. моральної шкоди, враховуючи вимоги розумності та справедливості.

Крім цього, обвинуваченою завдано потерпілій матеріальну шкоду в розмірі 3950 грн., яка обвинуваченою не оспорується, така доведена та підлягає відшкодуванню у зазначеному розмірі³⁴».

Заявляючи позов про відшкодування шкоди, необхідно попіклуватися і про його забезпечення. Для цього доцільно подати **клопотання про арешт майна** підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та/чи осіб, які несуть відповідальність за їх дії, зокрема: фізичної чи юридичної особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, тощо.

33 Див.: вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 17.03.2017 року у справі № 303/4076/15-к: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65369742> та постанову Верховного Суду від 20.02.2018 року цій же справі: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72460065>

34 Див. вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 19.02.2018 року у справі № 442/4140/17: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72513040#>

Пункт 4 частини 2 статті 170 дозволяє слідчому судді або суду накладати арешт на майно з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

З клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду має право звернутися як прокурор або слідчий за погодженням з прокурором, так і цивільний позивач з метою забезпечення цивільного позову.

Варто також пам'ятати про те, що у разі, якщо потерпілий журналіст та/чи ЗМІ не пред'являть цивільного позову у вищезазначені строки під час здійснення кримінального провадження, або їх позов суд залишить без розгляду, вони зможуть пред'явити позовну заяву про відшкодування шкоди в порядку цивільного судочинства.

4. Скарги на постанову про закриття кримінального провадження

Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень показав, що не рідко досудове слідство у «журналістських справах» завершується постановами про закриття кримінального провадження. В таких випадках особа, яка порушила законні професійні права журналіста, не притягується до кримінальної відповідальності. Це, як правило, спонукає потерпілих оскаржувати зазначені рішення до суду.

Підготовка скарги вимагає викладення переконливих доводів, які вказують на необхідність скасування згаданого рішення слідчого чи прокурора. Щоб полегшити процес обґрунтування, наводимо підстави, які можуть використовуватись під час оскарження постанови слідчого про закриття кримінального провадження.

Аргументи на користь скасування постанов про закриття кримінального провадження

Відповідно до статті 8 КПК України, кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Поняття верховенства права та його зміст розкрито у Рішеннях Конституційного Суду України від 02.11.2004 року №15-рп/2004 та від 11.10.2011 року № 10-рп/2011 та Європейського Суду з прав людини.

Згідно з положеннями статті 9 цього Кодексу, під час кримінального провадження слідчий зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу та інших актів законодавства (принцип законності). При цьому, слідчий **зобов'язаний** (а не має право) всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів за собою, передбаченими КПК України (стаття 22 КПК України).

Потерпілим у кримінальному провадженні є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Згідно зі статтею 55 КПК України права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви залучення її до провадження як потерпілого.

Відповідно до положень статті 56 КПК України, потерпілий протягом кримінального провадження, зокрема, має право подавати слідчому докази та заявляти клопотання, а також оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого. Також потерпілий має право знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених КПК України.

Відповідно до частини 2 статті 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Крім того, приписи частини 1 статті 21 КПК України гарантують кожному право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Згідно частини 1 статті 40 КПК України, слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій.

Главою 26 КПК України визначено порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Зокрема, частина 1 статті 303 КПК України передбачає які рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора підлягають оскарженню під час досудового провадження та ким вони можуть оскаржуватись.

Згідно з пунктом 18 частини 1 статті 7 КПК України однією із загальних засад кримінального провадження є його публічність. Суть цієї засади кримінального провадження полягає в тому, що прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи яка його вчинила.

Відповідно до частини 2 статті 9 КПК України керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язаний всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема відно-

сяться: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, безпосередність дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (стаття 7КПК України).

Відповідно до статті 8 КПК України принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Згідно з вимогами статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Слід зазначити, що Європейський Суд з прав людини неодноразово звертав увагу на наявність позитивних зобов'язань держав, зокрема, що стосується їх загального обов'язку відповідно до статті 1 Конвенції провести ефективне офіційне розслідування, метою якого є виявлення і покарання відповідальних осіб.

Частина 4 статті 38 КПК України також покладає на орган досудового розслідування обов'язок застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

Варто також врахувати і Рекомендацію № R (85)11 щодо положення потерпілого в рамках кримінального права і кримінального процесу, прийнятій Комітетом міністрів Ради Європи від 28.06.1985, де наголошується на необхідності приділяти більше уваги потребам потерпілого на всіх етапах кримінального процесу.

Відповідно до статті 25 КПК України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Згідно з частиною 2 статті 91 КПК України доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до приписів статті 92 КПК України обов'язок доказування обставин, передбачених статтею 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті, покладається на слідчого, прокурора. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом (див. частину 2 статті 93 КПК України).

Згідно вимог статті 284 КПК України закриття кримінального провадження є одним із способів його остаточного вирішення, а тому провадження має закриватися після всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи та оцінки слідчим всіх зібраних та перевірених доказів.

Відповідно до статті 110 КПК України постанова про закриття кримінального провадження має бути мотивованою, її зміст повинен відповідати фактичним обставинам, встановленим матеріалами справи, зокрема в ній має бути викладено суть заяви особи, яка звернулася з метою захисту своїх прав та відповіді на питання, які виключають провадження у справі і обумовлюють її закриття, що є однією з гарантій забезпечення прав і законних інтересів учасників процесу.

Згідно із приписами частини 2 статті 307 КПК України ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про: 1) скасування рішення слідчого чи прокурора; 2) зобов'язання припинити дію; 3) зобов'язання вчинити певну дію; 4) відмову у задоволенні скарги.

Цей перелік аргументів не є виключним. Залежно від обставин справи деякі з них можна не використовувати, а натомість доповнювати скаргу іншими необхідними доводами.

Строки оскарження постанов про закриття кримінального провадження до суду

Строки звернення до суду із скаргами на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового слідства визначається статтею 304 КПК України.

Ця правова норма передбачає, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, передбачені частиною першою статті 303 цього Кодексу, в тому числі, на **постанову про закриття кримінального провадження**, можуть бути подані особою **протягом десяти днів з моменту прийняття рішення**, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається **з дня отримання особою її копії**.

Рішення слідчого про закриття кримінального провадження оформлюється постановою. Тому відлік 10-денного строку для звернення із скаргою до суду починається з наступного дня після отримання копії зазначеної постанови.

Цей строк не можна пропускати, оскільки це може призвести до повернення скарги судом без розгляду³⁵.

У разі, якщо зазначений строк пропущено з поважних причин (хвороба, відпустка за кордоном, відрядження тощо), необхідно у скарзі заявити клопотання про поновлення зазначеного строку та надати докази, які підтверджують поважність причин його пропуску.

35 Див. частину 2 статті 304 КПК України, яка передбачає, що скарга повертається судом, якщо: 1) скаргу подала особа, яка не має права подавати скаргу; 2) скарга не підлягає розгляду в цьому суді; 3) скарга подана після закінчення строку, передбаченого частиною першою цієї статті, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку або слідчий суддя за заявою особи не знайде підстав для його поновлення.

Підстави ухвалення судових рішень про задоволення скарг на постанови про закриття кримінального провадження

Одними із найпоширеніших підстав для скасування постанов про закриття кримінального провадження у справах, які стосуються порушень професійних прав журналістів, є неповнота досудового слідства та невмотивованість постанов про закриття кримінальних проваджень.

Наприклад, ухвалою Зіньківського районного суду Полтавської області від 21.11.2017 року у справі № 530/1577/17 скасовано постанову слідчого СВ Зіньківського ВП Гадяцького ВП ГУНП в Полтавській області про закриття кримінального провадження № 12017170170000099. Судом, зокрема, встановлено, що слідчий не провів перевірки по заяві потерпілого журналіста, не опитав усіх свідків, не допитав працівника Інформаційного агентства «КНК МЕДІА», не зібрав всі матеріали, не витребував їх та не долучив до матеріалів справи.

З огляду на це, слідчий суддя дійшов висновку, що постанова про закриття кримінального провадження підлягає скасуванню, оскільки прийняття рішення можливе лише після дослідження всіх обставин кримінального провадження та безпосереднього дослідження і оцінки слідчим, прокурором показань, речей і документів, які стосуються цього провадження, у їх сукупності. Суд також звернув увагу і на те, що оскаржувана постанова про закриття кримінального провадження недостатньо мотивована, при вищезазначених недоліках досудового розслідування винесена передчасно, а тому підлягає скасуванню³⁶.

В іншій справі № 565/1907/18, яка стосувалась умисного знищення або пошкодження майна журналіста – автомобіля марки «Джилі» (злочин, передбачений статтею 347-1 КК України), Кузнецовський міський суд Рівненської області своєю ухвалою від 03.10.2018 року також задовольнив скаргу на постанову про закриття кримінального провадження, скасувавши її. Таке рішення продиктовано тим, що досудове слідство у справі проведено неповно. Суд, зокрема, зазначив:

«У письмових поясненнях від 08 червня 2016 року ОСОБА_1 зазначив, що на його думку, це був умисний підпал, оскільки він займається кореспондентською діяльністю і вважає, що до підпалу може бути причетний ОСОБА_4 та ОСОБА_3, з якими в нього напередодні виник конфлікт, в ході якого останні йому погрожували. У протоколі додаткового допиту потерпілого від 07 липня 2016 року ОСОБА_1 зазначив, що його автомобіль підпалили в зв'язку із його активною громадською позицією, а ні як з причин того, що він почав зайняття журналістською діяльністю. Заява від 16 січня 2017 року свідчить, що потерпілий надав слідчому копію посвідчення журналіста юридично-правової газети «ДК ЗАХІД». У клопотанні від 16 січня 2017 року ОСОБА_1 просив допитати у даному кримінальному провадженні ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 і ОСОБА_9

36 Див. ухвали Зіньківський районний суд Полтавської області у справі № 530/1577/17, режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70401257>; <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75385213#>

Із матеріалів кримінального провадження слідує, що аналіз зазначеним даним, вказаним потерпілим ОСОБА_1, слідчим не надано, процесуальне рішення слідчим на предмет наявності чи відсутності в діях невідомої особи складів злочинів, передбачених ч.ч.1, 2 ст.347-1 КК України, не прийнято.

07 листопада 2016 року заступником начальника СУ ГУНП ОСОБА_10 в даному кримінальному провадженні надано письмові вказівки, в тому числі: провести за місцем вчиненого злочину радіорозвідку; за результатом радіорозвідки, за погодженням із прокуратурою, внести клопотання до суду на отримання моніторингу телефонних з'єднань користувачів мобільного зв'язку; провести по квартирний обхід до місця вчинення злочину з метою встановлення свідків кримінального правопорушення; перевірити на причетність до злочину осіб, на які вказує потерпілий. Заступником начальника начальника слідчого управління ГУНП в Рівненській області ОСОБА_11 надані письмові вказівки в даному кримінальному провадженні, в тому числі: надати оперативним працівникам доручення на проведення радіорозвідки за місцем скоєння злочину; за результатами радіорозвідки звернутися з клопотанням до слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів інформацію про мобільні пристрої, які були в зоні дії станцій операторів мобільного зв'язку за місцем події; надати доручення УКП (ОТЗ) ГУНП в Рівненській області щодо опрацювання інформації, отриманої на підставі ухвал суду в операторів мобільного зв'язку, у порядку ст.71 КПК України; за результатами опрацювання УКП (ОТЗ) ГУНП вказаної інформації, вирішити питання щодо звернення до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів, які мають значення у розслідуванні; скерувати доручення оперативному підрозділу щодо встановлення кола осіб, з якими у потерпілого могли бути неприємні відносини (зокрема на які він вказує у протоколі допиту), невиконані фінансові зобов'язання, перевірити зазначених осіб на предмет причетності до вчиненого злочину, а також щодо встановлення можливих шляхів підходу та відходу злочинців, складання можливих маршрутів руху правопорушників та встановлення камер зовнішнього відеонагляду у вказаних місцях, вилучення відеозаписів».

Вказані вказівки слідчим не виконані, надані письмові доручення оперативним підрозділам, в тому числі щодо допиту осіб, на яких вказав потерпілий ОСОБА_1, не проконтрольовано³⁷».

За таких умов суд скасував постанову про закриття кримінального провадження і повернув матеріали справи для продовження досудового розслідування.

Отже, невмотивованість рішень слідчого та/або прокурора про закриття кримінальних проваджень, а також неповнота досудового слідства є однозначними підставами для скасування відповідних постанов. На них в першу чергу необхідно звертати увагу, готуючи скаргу прокуратури чи до суду.

37 Див. ухвалу слідчого судді Кузнецовського міського суду Рівненської області у справі № 565/1907/18: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76955080#>

Помилки, яких варто не допускати готуючи скаргу на постанову про закриття кримінального провадження

Незважаючи на те, що неповнота досудового слідства є однією із найпоширеніших підстав для скасування постанов про закриття кримінального провадження, одне лише посилання на неї не завжди дає очікуваний результат.

Скарга на постанову про закриття кримінального провадження може **стати нерезультативною**, зокрема, у випадках, коли в ній відсутня інформація щодо того, які додаткові обставини необхідно встановити на досудовому слідстві та які слідчі дії для цього необхідно провести. Або, скажімо, коли потерпілий журналіст лише висловлює свою незгоду із оцінкою зібраних слідчим доказів.

В такому випадку суд може визнати скаргу необґрунтованою і відмовити в її задоволенні.

Наприклад, ухвалою Апеляційного суду Сумської області від 05.03.2018 року залишено в силі рішення суду першої інстанції, яким відмовлено у задоволенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження, відкритого за частиною 1 статті 171 КК України. Колегія суддів, проаналізувавши обставини справи та зібрані докази, дійшла висновку про необхідність відхилення апеляційної скарги з огляду на те, що «посилання скаржника на неповноту досудового розслідування не має відповідного підґрунтя, оскільки ним не вказано на необхідність встановлення додаткових обставин кримінального провадження, та які слідчі дії для цього необхідно провести, а апеляційна скарга фактично зводиться до вказівки про неправильну, на його думку, оцінку зібраних доказів³⁸».

Отже, готуючи скаргу на постанову про закриття кримінального провадження, важливо не тільки акцентувати увагу на неповноті досудового слідства, але й зазначати обставини, що мають суттєве значення для справи, які необхідно додатково встановити, наводити перелік слідчих (розшукових) дій, які повинен виконати слідчий.

Наслідки не оскарження постанови про закриття кримінального провадження

Пункт 9-1 частини 1 статті 284 КПК України передбачає, що **кримінальне провадження закривається** у разі, коли існує **нескасована постанова слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження** з передбачених законом підстав (встановлена відсутність події кримінального правопорушення; встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення; набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою; стосовно податкових зобов'язань особи, яка вчинила дії, передбачені статтею 212 Кримінального кодексу України, досягнутий податковий компроміс відповідно до підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України).

38 Див. ухвалу Апеляційного суду Сумської області від 05.03.2018 року у справі № 589/3860/17: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72584077>

Якщо під час судового розгляду справи по суті суд з'ясує, що слідчим винесено постанову про її закриття і вона не скасована, суд зобов'язаний постановити ухвалу про закриття кримінального провадження³⁹.

Отже, важливість своєчасного оскарження постанови про закриття кримінального провадження (за наявності для цього підстав) не можна недооцінювати. Адже така постанова може стати перешкодою для розгляду справи судом, і, у найкращому випадку, просто затягти судовий процес. А в деяких випадках – унеможливити притягнення винуватого до відповідальності.

Так, подібна ситуація із закриттям кримінального провадження мала місце під час розгляду у лютому 2018 року Києво-Святошинським районним судом Київської області так званої справи зятя экс-заступника міністра внутрішніх справ України С. Чеботаря, який вчинив напад на знімальну групу програми «Наші гроші» телеканалу «ZIK». Суд першої інстанції заклав провадження у справі, мотивуючи своє рішення наступним чином:

«В судовому засіданні досліджена копія постанови слідчого від 01.06.2016, згідно якої кримінальне провадження закрито з підстави, передбаченої пунктом 2 частини 1 ст. 284 КПК України...

... В судовому засіданні свідок слідчий Захарченко С.В. підтвердив факт винесення ним постанови про закриття кримінального провадження від 01.06.2016.

Суд також приймає до уваги, що в даному провадженні слідчими неодноразово виносились постанови про закриття провадження, які скасовувались, проте дані щодо скасування постанови слідчого від 01.06.2016 суду не надано.

За вказаних обставин, суд дійшов до висновку що існує не скасована постанова слідчого, прокурора про закриття даного кримінального провадження з підстав, передбачених пунктом 2 ч.1 ст. 284 КПК України, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося із дотриманням вимог щодо підслідності.

Наведене свідчить про наявність підстав для закриття даного провадження згідно п.10 ч.1 та ч.7 ст. 284 КПК України та, відповідно, про неможливість подальшого судового розгляду даного кримінального провадження⁴⁰».

Пізніше, зазначену ухвалу скасовано судом апеляційної інстанції, а матеріали кримінального провадження повернуто до Києво-Святошинського районного суду для розгляду по суті⁴¹, де ця справа наразі і перебуває. Підставою для цього став той факт, що слідчим не внесено до ЄРДР інформацію про винесення останньої постанови про закриття кримінального провадження та не направлено її копії прокурору та потер-

39 Див. частину 7 статті 284 КПК України

40 Див. ухвалу Києво-Святошинського районного суду Київської області від 07.02.2018 р. у справі № 369/1586/17: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72109103#>

41 Див. ухвалу Апеляційного суду Київської області від 21.03.2018 року у справі № 369/1586/17: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72945731>

пілим, що є грубим порушенням норм КПК України і ставить під сумнів винесення слідчим зазначеної постанови.

Отже, вчасне оскарження постанови про закриття кримінального провадження має великий вплив як на перспективу розгляду справи по суті, так і на строки розгляду справи. Тому важливо протягом всього часу досудового слідства час від час знайомитись із матеріалами кримінального провадження, що б знати про всі рішення слідчого та прокурора і за необхідності, мати можливість своєчасно подати на них скаргу.

5. Судовий розгляд справи по суті

Апогеєм кримінального провадження є його судовий розгляд. На цьому етапі оцінюються всі зібрані докази та приймаються рішення щодо винуватості чи невинуватості підсудного. Тому важливо, щоби потерпілі журналісти брали участь у судовому засіданні. Це необхідно як з точки зору захисту їх прав потерпілого та цивільного позивача, так і у зв'язку з необхідністю встановлення дійсних обставин справи та підтвердження їх доказами.

Закон передбачає, що лише ті показання, які було надано безпосередньо суду під час судового засідання можуть покладатись в основу вироку. Суд не вправі обґрунтовувати свої рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору під час досудового слідства, або посилатися на них⁴².

З огляду на це вкрай важливо, що б потерпілий журналіст, а також свідки, які були присутні під час інциденту, особисто розповіли про обставини події суду.

У разі неявки потерпілого в судове засідання за викликом суду, судовий розгляд може проводитись без його участі (якщо це не перешкодить з'ясуванню всіх обставин справи) або відкладатись. Рішення щодо цього приймає суд. Суд також може накласти грошове стягнення у розмірі від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб на потерпілого, який без поважних причин не з'явився до суду чи не повідомив про причини своєї неявки. І хоча це крайній захід, який нечасто застосовується судами, про це варто пам'ятати.

Щодо цивільного позову настають інші негативні наслідки. У разі, якщо потерпілий журналіст – цивільний позивач, не з'явиться без поважних причин у судове засідання і не залишить клопотання про розгляд позову за його відсутності – таку позовну заяву суд може залишити без розгляду. Виключення із цього правила можливе лише у випадку, якщо обвинувачений чи цивільний відповідач повністю визнають пред'явлений позов.

Отже, ігнорування судового розгляду справи з боку потерпілого журналіста може мати негативні наслідки не тільки для якості правосуддя, але й особисто для нього.

Беручи участь у судовому засіданні, постраждалий працівник медіа, насамперед, повинен дати показання. Перед його допитом суд повинен з'ясувати, чи обізнаний він, як потерпілий, із своїми правами та обов'яз-

⁴² Див.: частина 4 статті 95 КПК України

ками, чи зрозумілі вони йому, чи отримав він відповідну пам'ятку. За необхідності суд повинен роз'яснити потерпілому його права та обов'язки. Зокрема, він повідомляється про те, що може відмовитись давати показання, але не має права говорити неправду і попереджається про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання.

Під час судового розгляду справи потерпілий має право не тільки давати показання. Він також бере участь у безпосередній перевірці доказів, може висловлювати відносно них свою оцінку.

Він також має право підтримувати обвинувачення в суді у випадку, коли прокурор відмовляється від підтримання державного обвинувачення чи змінює його в бік застосування закону про менш тяжкий злочин.

Потерпілому також надано право висловлювати свою думку щодо міри покарання, яку необхідно застосувати до підсудного. В такий спосіб він має реальний вплив на долю обвинуваченого.

Протягом всього часу розгляду справи в суді потерпілий має право знайомитися з матеріалами справи, а також з судовими рішеннями, журналом судового засідання і технічним записом кримінального провадження, після їх виготовлення.

Потерпілий також може не погодитись із вироком суду та оскаржити його в апеляційному, а за необхідності – в касаційному порядку після перегляду справи судом апеляційної інстанції.

Отже, потерпілий має значний обсяг прав під час судового розгляду справи і може впливати на її результат. Реалізувати їх він може приймаючи участь у судовому розгляді справи та активно захищаючи свої законні інтереси. Тому ми радимо потерпілим журналістам займати активну позицію у відстоюванні своїх законних професійних прав.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Витяз із Кримінального кодексу України **Стаття 171. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів**

1. Незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю, незаконна відмова у доступі журналіста до інформації, незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень, а так само будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності-

караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю -

караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до чотирьох років.

3. Дії, передбачені частиною другою цієї статті, якщо вони були вчинені службовою особою з використанням свого службового становища або за попередньою змовою групою осіб, -

караються штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 345-1. Погроза або насильство щодо журналіста

1. Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності -

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Умисне заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності -

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Умисне заподіяння журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності - карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою, - караються позбавленням волі на строк від семи до чотирнадцяти років.

Примітка. Під професійною діяльністю журналіста у цій статті та статтях 171, 347-1, 348-1 цього Кодексу слід розуміти систематичну діяльність особи, пов'язану із збиранням, одержанням, створенням, поширенням, зберіганням або іншим використанням інформації з метою її поширення на невизначене коло осіб через друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації, інформаційні агентства, мережу Інтернет. Статус журналіста або його належність до засобу масової інформації підтверджується редакційним або службовим посвідченням чи іншим документом, виданим засобом масової інформації, його редакцією або професійною чи творчою спілкою журналістів»;

Стаття 347-1. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста

1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить журналісту, його близьким родичам чи членам сім'ї, у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності -

караються штрафом від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років.

Стаття 348-1. Посягання на життя журналіста

Вбивство або замах на вбивство журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї у зв'язку із здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності - караються позбавленням волі на строк від дев'яти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Стаття 349-1. Захоплення журналіста як заручника

Захоплення або тримання як заручника журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї з метою спонукання цього журналіста вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника - караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років.

Додаток 2. Рекомендації щодо захисту приватності у роботі засобів масової інформації

СПРИЯННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Комісія з журналістської етики

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРИВАТНОСТІ У РОБОТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ці рекомендації були підготовлені експертами Ради Європи та доопрацьовані за підсумками обговорення 1 жовтня 2012 року за участі представників журналістських об'єднань, асоціацій засобів масової інформації, інших громадських організацій, експертів тощо.

ВСТУП

1. Свобода журналістської діяльності є невід'ємною частиною права на свободу вираження поглядів та інформації, що гарантується статтею 10 Європейської конвенції про права людини та статтею 34 Конституції України. Це право є однією з основ демократичного суспільства і обов'язковою умовою його прогресу та розвитку кожної особи.

2. Наведені далі Рекомендації мають на меті сприяти справедливому висвітленню приватного життя публічних осіб, а також звичайних людей засобами масової інформації, тобто пресою, радіо- і телевізійними мовниками та новими медіа (особливо – блогерами).

Термін справедливе означає, що ЗМІ знаходять баланс між, з одного боку, правом громадян отримувати повну та адекватну інформацію про діяльність – як звичайну, так і неоднозначну, – публічних осіб та, у виняткових випадках, про звичайних людей, та – з іншого боку – законним правом цих осіб на невтручання у своє приватне життя.

Ці рекомендації узгоджуються з відповідними резолюціями Парламентської Асамблеї Ради Європи⁴³, які визнають, що право на приватне життя та право на свободу вираження поглядів не є абсолютними, і в жодний спосіб не превалюють одне над одним, оскільки мають рівну цінність. На додаток до цього, вони не лише підкреслюють потребу досягнення балансу між застосуванням цих прав, але й прямо закликають ЗМІ розробити власні правила.

3. Висвітлення у ЗМІ повинно відповідати загальним стандартам захисту права на приватність, зокрема, принципами справедливої, точної, пропорційної, прозорої та безпечної обробки персональних даних (див. статтю 8 Європейської конвенції про права людини, Конвенцію Ради Європи № 108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних та статтю 32 Конституції України).

4. Рекомендації стосуються висвітлення у ЗМІ приватного життя; вони також охоплюють стадію збирання інформації засобами масової

⁴³ Див. зокрема, Резолюцію 428 (1970) «Декларація про засоби масової комунікації та права людини», Резолюцію 1165 (1998) «Право на приватне життя» та Резолюцію 1636 (2008) «Показники для ЗМІ у демократичній країні».

інформації, зокрема визначають стандарти щодо застосування практик втручання у приватне життя та прихованих методів збирання особистої інформації.

5. Рекомендації поділені на дві частини: перша частина визначає загальні принципи захисту приватності публічних осіб, звичайних людей та дітей; друга частина визначає зокрема,

стандарти щодо окремих спеціальних питань, таких як фотографування та відеозйомка, журналістські розслідування, новітні ЗМІ, висвітлення виборів, висвітлення судових справ та безпека журналістських досьє. При застосуванні спеціальних положень слід враховувати загальні принципи, якими слід, зокрема, керуватися у разі відсутності конкретних рекомендацій щодо тих чи інших ситуацій.

6. Право на відповідь, як воно викладено в Рекомендації (2004) 16 Комітету Міністрів Ради Європи про право на відповідь у новому медійному середовищі, є цілком доречним у контексті висвітлення приватного життя, оскільки воно дає можливість швидко оприлюднити заперечення на факти, що оспоруються.

7. Зрештою, ці Рекомендації не суперечать Етичному кодексу українського журналіста, ухваленого 16 вересня 2001 року, а також іншим документам саморегулювання у сфері журналістської етики. Навпаки, вони доповнюють ці тексти у конкретній сфері захисту приватності. Відтак, механізми відповідальності, що передбачені для порушення етичних стандартів, є цілком прийнятними для порушень цих Рекомендацій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

I. Загальні положення

1. Публічні особи

1.1. Публічні особи – це особи, які обіймають посади публічної служби та/або користуються публічними ресурсами, а також, кажучи в ширшому сенсі, особи, які відіграють певну роль у громадському житті – в політиці, економіці, мистецтві, соціальній сфері, спорті чи у будь-якій іншій сфері.

1.2. ЗМІ можуть збирати і поширювати інформацію про приватне життя публічних осіб за їхньої згоди. Журналісти не повинні використовувати оманливі методи для отримання такої згоди.

1.3. ЗМІ можуть втручатися у приватне життя публічних осіб без їхньої згоди лише тоді, коли існує переважаючий суспільний інтерес, який виправдовує оприлюднення інформації.

Таке втручання повинно бути пропорційним і не виходити за межі того, що є необхідним для задоволення правомірного суспільного інтересу. Згідно з усталеною практикою Європейського суду з прав людини, політикам слід очікувати на менший ступінь захисту свого приватного життя; як зазначив Суд, «надання публічним особам можливості цензурувати пресу та суспільну дискусію, прикриваючись захистом своїх особистих прав, було б фатальним для свободи вираження поглядів у царині політики»⁴⁴.

44 Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary, рішення від 14.04.2009, заява № 37374/05, §37.

Проте, проста цікавість або пошук сенсацій ніколи не можуть виправдати порушення права на приватність. При оцінюванні того, чи існує суспільний інтерес, який виправдовує втручання у право на повагу до приватного життя, слід зосереджуватися, як зазначив Європейський суд з прав людини, «на тому, чи відповідає публікація інтересам суспільства, а не на тому, чи громадськості цікаво її читати»⁴⁵.

1.4. Засоби масової інформації можуть повторно опублікувати особисті дані публічних осіб без їхньої згоди, якщо такі дані свідомо були оприлюднені самими публічними особами. Це включає відомості, надані раніше іншим засобам масової інформації, а також чутливі дані або фотографії, оприлюднені в Інтернеті, зокрема у загальнодоступних профілях соціальних мереж. Навіть якщо доступ до профілю такої особи в соціальній мережі є обмеженим, передрук може виправдовуватися правомірним суспільним інтересом, якщо публічна особа явно використовує цей профіль у політичних цілях. Якщо відомості про публічну особу були публічно розголошені іншими особами, ЗМІ повинні обережно ставитися до передруку та вдаватися до цього тільки тією мірою, якою цього вимагає переважний суспільний інтерес.

1.5. Порушення, вчинені в неповнолітньому віці чи до того, як людина стала публічною

особою, не повинні згадуватися, за винятком випадків, коли існує переважний суспільний інтерес в їх оприлюдненні.

1.6. Для запобігання нав'язливим зазіханням або прямим погрозам недоторканності особи точне місцезнаходження помешкання публічної особи або членів її родини не повинно розголошуватися без згоди відповідних осіб. Те ж саме стосується номерних знаків транспортних засобів або номерів приватних телефонів. Такі відомості можуть винятково оприлюднюватися, якщо вони переконливо свідчать про правопорушення або суперечливу поведінку особи, і лише тією мірою, яка є суворо необхідною для доведення таких підозр.

1.7. Публікація фотографій помешкання (постійного або тимчасового) публічної особи без її згоди допускається, тільки якщо вони були зроблені із загальнодоступного місця і не підривають заходи безпеки, спрямовані на охорону помешкання від вторгнення.

1.8. Інформація про релігійні переконання публічної особи не повинна оприлюднюватися без її згоди, крім випадків, коли така інформація раніше відкрито оприлюднювалася самою публічною особою, або якщо вона стосується незаконних релігійних практик чи належності до незаконних рухів.

1.9. Інформація про стиль життя публічної особи може розкриватися лише за умови, що вона переконливо доводить, що публічна особа намагається видати себе зовсім не за ту, ким вона є у дійсності. Це, зокрема, стосується ситуацій, коли:

- публічні заяви особи не відповідають її публічним діям;
- поведінка особи в особистому або сімейному житті суперечить її

⁴⁵ Mosley v. United Kingdom, рішення від 10 травня 2011 року, §114

публічному статусу (ролі, яку особа відіграє у суспільному житті), висловлюванням чи іншій діяльності;

– стиль життя особи не відповідає її офіційним доходам або вона володіє статками, походження яких не може пояснити.

1.10. Задля захисту демократії журналісти мають важливий обов'язок поширювати інформацію про корупцію, у т.ч. проводити розслідування доброчесності політиків та посадових і службових осіб органів влади, а також керівництва важливих приватних компаній. Розкриття інформації щодо фінансів та майна для доведення чи спростування звинувачень у корупції таким чином становить правомірний суспільний інтерес, який має перевагу над правом на приватне життя.

1.11. Неприйнятну поведінку родичів публічної особи, а також її близьких друзів або колег по роботі не слід приписувати публічній особі, окрім випадків, коли публічна особа взяла у ній участь, прямо чи непрямо потурала такій поведінці або намагалася її приховати. Крім того, такі особи, оскільки самі не є публічними особами, мають вищий ступінь захисту приватного життя.

1.12. Інформація про значне рухоме (наприклад, транспортні засоби або акції підприємств) чи нерухоме майно (земельні ділянки чи житло), що належить близьким родичам або друзям публічної особи, може бути оприлюднена виключно для доведення того, що вигоду від користування цим майном насправді отримує публічна особа.

1.13. Відповідно до принципу справедливості, ЗМІ повинні надавати публічній особі чи особі, пов'язаній з нею, швидко можливість заперечити твердження про порушення або недбалість.

Якщо це можливо і не поставить під загрозу майбутню публікацію, журналістам слід зв'язатися з такою особою та вислухати її, перш ніж оприлюднювати матеріал; бачення такої особи слід викласти належним чином. Врешті-решт, рішення про публікацію матеріалу без попереднього заслуховування такої особи відноситься до сфери відповідальності редакційних органів (редакційна рада, головний редактор тощо) засобу масової інформації.

2. Звичайні люди

2.1. Не відіграючи ролі в суспільному житті, звичайні люди користуються вищим рівнем захисту свого приватного життя. Принципово те, що їхні персональні дані не повинні оприлюднюватися без їхньої згоди. При цьому при отриманні такої згоди від особи журналіст повинен чітко пояснити, які особисті дані, ким і в якій формі будуть оприлюднені.

Лише те, що персональні дані таких осіб уже були поширені іншими ЗМІ, саме по собі не виправдовує їх повторного оприлюднення. Для поширення такої інформації без згоди звичайної особи повинен існувати переважаючий суспільний інтерес, що виправдовує таке повторне оприлюднення.

2.2. У виняткових випадках інформація про особу може бути оприлюднена, якщо він/вона добровільно чи мимоволі привертає громадську увагу через важливу подію чи випадок.

2.3. Слід докладати особливих зусиль для захисту людей, які переживають страждання, скорботу чи шок, як щодо самих себе, так і щодо членів родини та родичів. Зазвичай журналістам не слід брати інтерв'ю у пацієнтів лікарень чи будь-яких інших подібних установ без дозволу адміністрації цих установ. Виключення можуть складати, зокрема, випадки розслідування лікарської халатності, недбалого ставлення до пацієнтів, хабарництва або будь-якої незалежної перевірки скарг пацієнтів на лікарів чи інший персонал медичних закладів або в інших випадках за ініціативою пацієнтів. ЗМІ повинні у будь-якому випадку уникати інтерв'ю з особами, які позбавлені належного розуміння або на яких серйозно вплинули обставини.

3. Діти

3.1. Персональні дані дитини віком до 18 років можуть збиратися та поширюватися, як правило, лише за згоди її батьків чи законних представників. Винятком є ситуації, коли дитина є публічною особою (наприклад, спортсменом) і інформація стосується її публічної діяльності, або коли наявний суспільний інтерес, що переважає. Особливу увагу слід звертати на зрілість дитини при цитуванні її коментарів. Дитина може не достатньо усвідомлювати наслідки своїх слів, і ЗМІ мають етичну відповідальність не нашкодити дитині.

3.2. Коли йдеться про дітей у безпорадних ситуаціях, наприклад, після аварій та/або в лікарні, навіть згода батьків чи законних представників може не виправдовувати звертання до дитини з журналістською метою. При цьому необхідно враховувати шкоду, яка може бути завдана інтересам дитини поширенням такої інформації, та наявність суспільного інтересу.

3.3. Слід звернути особливу увагу на випадки, коли батьки чи законні представники дають негативні, образливі чи інші неналежні коментарі про дітей, які перебувають під їхнім наглядом. В інтересах приватного життя дитини такі коментарі не слід публікувати. Однак якщо публікація необхідна для задоволення переважаючого суспільного інтересу, не слід згадувати ім'я дитини для уникнення асоціації на все життя з негативними чи соромливими коментарями. Якщо дитина достатньо зріла і бажає надати відповідь на коментарі щодо себе, така відповідь повинна бути представлена належним чином.

3.4. Збирання та оприлюднення деталей приватного життя дитини не може виправдовуватися лише позицією, яку займають в суспільстві її батьки чи законні представники. Водночас така інформація може збиратися та оприлюднюватися, якщо це необхідно для того, щоб показати неналежну поведінку батьків (законних представників), вчинення ними правопорушень або інших дій, які не узгоджуються з їхнім публічним статусом. При цьому обсяг такої інформації не повинен виходити за межі суворо необхідного для розкриття відповідних фактів чи стилю життя.

II. Спеціальні положення

При застосуванні наведених нижче рекомендацій слід враховувати загальні положення щодо захисту приватності публічних та звичайних осіб, зокрема щодо переважного суспільного інтересу.

4. Фотографування та відеозйомка

4.1. Аудіовізуальні ЗМІ повинні пам'ятати про той факт, що вони часто мають набагато більш безпосередній та сильний вплив, ніж друковані ЗМІ. Оприлюднення зображень слід вважати загалом більш істотним втручанням у право на повагу до приватного життя, ніж просте повідомлення імені особи⁴⁶.

4.3. У публічних місцях (наприклад, на вулиці, у публічному транспорті) фотографування та відеозйомка осіб без їхньої згоди може проводитись, якщо ці особи знаходяться у натовпі і вони не перебувають безпосередньо у фокусі. Водночас дозволяється фотографувати і проводити відеозйомку осіб, які свідомо привертають до себе увагу діями, зовнішнім виглядом чи в інший спосіб, а також осіб, які беруть участь у заходах публічного характеру (конференціях, мітингах тощо), та поширювати такі фото- та відеоматеріали.

У потенційно чутливих місцях, наприклад, у каретах швидкої допомоги, лікарнях, школах та в'язницях, потрібна також згода керівника. Незалежно від загальної згоди керівництва закладу, ЗМІ не повинні проводити фото- чи відеозйомку осіб, від яких не можна очікувати розумної вільної згоди, як, наприклад, коли вони знаходяться під стресом у відділенні невідкладної допомоги.

4.4. Фото- та відеоряди, спрямовані на ілюстрацію предмета, на яких також представлені люди чи ситуації, безпосередньо не пов'язані з особами, що згадуються у статті чи програмі, слід належним чином ідентифікувати. Їх слід чітко відділяти від фото- та відеорядів інформативного чи документалістичного характеру, що мають пряме відношення до фактів, про які повідомляється.

4.5. Фото- та відеомонтаж виправданий лише у випадках, коли він проливає світло на подію, ілюструє припущення, пропонує критичну точку зору чи містить сатиричний елемент. Однак він повинен бути чітко позначений як такий, щоб захистити читачів та глядачів від будь-якого ризику плутанини.

4.6. Дозволяється фотографування та відеозйомка представників органів влади (наприклад, прокурорів, міліціонерів, працівників державної служби охорони) під час виконання ними своїх повноважень.

5. Журналістські розслідування

5.1. ЗМІ повинні збирати відомості про приватне життя осіб у відкритий і справедливий спосіб. Таємний запис та розслідування під прикриттям, які проводять ЗМІ самостійно чи за допомогою інших, слід вико-

⁴⁶ Eerikäinen and Ors v. Finland, рішення Європейського суду з прав людини від 10 лютого 2009 р.

ристовувати лише тоді, коли немає іншого розумного альтернативного способу з меншим втручанням для збору інформації про серйозні порушення.

5.2. Використання довгофокусного об'єктиву для фотографування з далекої відстані порушує право на приватність, коли зображення розкривають персональні дані, які не було б видно для зовнішнього світу за інших обставин. Факт існування технології, яка дозволяє "наблизити" зображення людини, її одягу, приватного житла чи речей, які вони мають при собі, такі як паперові документи, сумки з особистими речами, телефони та пристрої для користування Інтернетом, аудіо- чи відеозапису, не робить правомірним використання цієї технології для порушення приватності особистого життя.

Довгофокусні об'єктиви можуть використовуватися у публічних місцях лише для того, щоб переконливо продемонструвати присутність чи дії публічних осіб за обставин, коли вони можуть усвідомлювати те, що їх знімають фотоапаратом чи відеокамерою, і лише тоді, коли наявний переважачий суспільний інтерес у збиранні та поширенні цих зображень.

5.3. Таємне ведення запису (за допомогою прихованої камери, мікрофону або спеціального аудіо-, відеообладнання) чи таємне розслідування може бути використано тільки після ретельного вивчення обставин справи, зокрема – її вагомості для громадськості, а також наявності методів для збирання необхідних відомостей, що передбачають менше втручання.

Рішення про застосування прихованих методів журналістського розслідування повинно прийматися на найвищому рівні керівництва ЗМІ.

5.4. Слід неухильно додержуватися таємниці телекомунікацій; відповідно, ЗМІ повинні утримуватися від незаконного перехоплення чи несанкціонованого доступу ("зламу") до телефонних чи текстових повідомлень, незалежно від того, чи робить це ЗМІ за власною ініціативою самостійно або за допомогою інших. Така ж сувора таємність застосовується до вмісту вкрадених чи загублених телефонів та будь-яких інших видів електронно-комунікаційних пристроїв.

ЗМІ можуть використовувати зміст приватного спілкування політиків, який було знято з екранів комунікаційних пристроїв за допомогою довгофокусних об'єктивів, або розмови, які було почуто з далекої відстані за допомогою мікрофонів посиленої дії, лише в дуже виняткових випадках, коли існує переважачий суспільний інтерес (наприклад, випадки корупції чи розкрадання коштів за участі політиків високого рівня) і лише тоді, коли цю інформацію не можна отримати іншими, менш втручальними засобами. Навіть за таких особливих обставин, рішення про фіксування та/чи оприлюднення інформації, зібраної в такий несправедливий спосіб, повинно прийматися на найвищому рівні керівництва засобу масової інформації.

5.5. Недоторканність приватних приміщень має поважатися за будь-яких обставин; зокрема, представникам ЗМІ належить негайно залишити територію приватної власності, якщо цього вимагає власник, та утримуватися від вторгнення до помешкання.

Такі відомості можуть винятково збиратися та оприлюднюватися, якщо вони переконливо свідчать про правопорушення або суперечливу поведінку публічної особи, і лише тією мірою, яка є суворо необхідною для доведення таких підозр.

5.б. «Поява на порозі»⁴⁷ застосовується, тільки якщо особа неодноразово і безпідставно відмовляється дати інтерв'ю або відповіді під відео чи аудіозапис, а відповідна інформація є важливою.

6. Нові медіа

6.1. ЗМІ, які роблять можливою публікацію он-лайн прямих коментарів від аудиторії, повинні перевірити - з власної ініціативи або на вимогу особи, чи виправдовується оприлюднення персональних даних у цих коментарях переважаючим суспільним інтересом. Якщо коментар не відповідає такому інтересу, ЗМІ повинні видалити цей контент якомога скоріше з вебсайту, доступного для перегляду громадськості. Водночас ЗМІ повинні забезпечувати найбільш просту і доступну процедуру подання скарг.

6.2. Важливим елементом права на свободу вираження поглядів є право на вільне збирання інформації. У цьому контексті критично важливим є дотримання приватності читачів інтернет-ресурсів. Хоча використання таких нових засобів, як веб-сайти, блоги, прикладні програми (apps) та електронні книжки дозволяє набагато більш детально проаналізувати звички та смаки окремих читачів, такий аналіз може серйозно порушити право на збирання інформації. ЗМІ повинні поважати право читачів не називати себе прямо чи непрямо. ЗМІ можуть просити про реєстрацію з (підтвердженими) контактними даними осіб, які бажають опублікувати свої коментарі, але повинні дозволяти використання псевдонімів в он-лайн. «Поява на порозі» - це прийом, коли журналіст несподівано з'являється в дверях, записуючи або намагаючись записати інтерв'ю для його оприлюднення, або попереджає, що телефонна розмова записується у цілях її оприлюднення, коли співрозмовник не очікує, що його будуть інтерв'ювати з метою оприлюднення розмови, оскільки жодних домовленостей про це не існує (див. Редакційні правила BBC, підпункт 7.4.30). ЗМІ повинні отримувати інформовану згоду читачів (як передплатників з доступом до платної версії нового засобу масової інформації, так і загальних відвідувачів, які користуються ресурсом безкоштовно) перед тим, як почати відслідковувати їхню поведінку, наприклад, за допомогою постійних ідентифікаційних файлів типу «cookie» чи (пристрою для зняття) відбитків. Це включає файли «cookies», встановлені рекламними мережами. Для захисту приватності читачів, реєстраційні журнали, які містять інформацію про поведінку відвідувачів, як, наприклад, IP-адреси та ідентифікаційні вхідні дані, слід анонімізувати якомога швидше.

47 «Поява на порозі» - це прийом, коли журналіст несподівано з'являється в дверях, записуючи або намагаючись записати інтерв'ю для його оприлюднення, або попереджає, що телефонна розмова записується у цілях її оприлюднення, коли співрозмовник не очікує, що його будуть інтерв'ювати з метою оприлюднення розмови, оскільки жодних домовленостей про це не існує (див. Редакційні правила BBC, підпункт 7.4.30).

7. Висвітлення виборів⁴⁸

7.1. Через надзвичайно важливу природу виборів у демократичному врядуванні ЗМІ мають право та обов'язок надавати виборцям широку та збалансовану інформацію про кандидатів (як офіційно зареєстрованих, так і осіб, що ймовірно подадуться на реєстрацію), а також посадових осіб виборчого процесу та інших осіб, причетних до організації і проведення виборів, наприклад, спостерігачів, учасників політичних кампаній чи осіб, присутніх на виборчих дільницях.

7.2. Коли йдеться про знаходження балансу між доводами на користь розкриття особистої інформації та доводами проти цього, варто належним чином брати до уваги право виборців на повну поінформованість про те, чи можна довіряти кандидату, і про його здібності, а також про будь-які можливі порушення будь-якою особою виборчого законодавства.

7.3. Під час виборчих кампаній перевага суспільного інтересу виправдовує прискіпливу увагу ЗМІ до такої інформації про кандидатів:

- 1) незаконні дії чи бездіяльність, зокрема, порушення у сфері
- 2) належного державного управління, наприклад, корупція, привласнення коштів;
- 3) обман, махінації та будь-які інші порушення під час виборчого процесу;
- 4) професійна некомпетентність або недбалість;
- 5) суперечність між політичними заявами і діяльністю та поведінкою у приватній обстановці.

Стосовно посадових осіб виборчого процесу або інших осіб, причетних до нього, перевага суспільного інтересу виправдовує увагу до такої неналежної поведінки:

- 1) порушення виборчого законодавства;
- 2) упередженість на користь політичних партій або кандидатів, коли це суперечить обов'язку особи зберігати безсторонність (наприклад, члени виборчих комісій, міліція) або професійній етиці (журналісти);
- 3) будь-яка інша поведінка, що може неналежним чином вплинути на результати виборів або перешкодити вільному та добре поінформованому голосуванню.

7.4. Інформація про стан здоров'я або лікування, яка за звичайних обставин вважається надзвичайно чутливою, може бути оприлюднена як виняток, якщо вона свідчить про фізичну чи психічну неспроможність кандидата обіймати посаду.

8. Кримінальна та судова журналістика

8.1. Громадськість має право бути поінформованою про вчинені злочини, а також про розслідування, державне обвинувачення та судовий розгляд кримінальних справ.

⁴⁸ Див. також Рекомендації щодо висвітлення виборів засобами масової інформації та захисту права на приватне життя, 4 липня 2012 р. Джерело: http://coe.kiev.ua/projects/media/Publication/Rec_Elect_finalUKR.pdf

Водночас ЗМІ повинні висвітлювати такі події неупереджено та уникати оприлюднення безпідставних і неперевіраних звинувачень.

Відповідно, ЗМІ повинні уникати публічного представлення особи винуватою до того, як її було визнано такою судом. Зокрема, у повідомленнях повинно бути вказано, чи визнала особа себе винуватою чи ні. Визнання вини ніколи не слід представляти як доведення вини. (Див. також Рекомендації щодо висвітлення виборів засобами масової інформації та захисту права на приватне життя, 4 липня 2012 р.

8.2. Найкраща практика журналістики полягає в тому, щоб не називати повні імена підозрюваних чи обвинувачених осіб, використовуючи на томість псевдоніми чи ініціали, окрім випадків, коли така особа свідомо публічно повідомила про свою причетність до справи, наприклад, заперечивши всі звинувачення.

Ім'я та/або зображення підозрюваного чи обвинуваченого (чи будь-які інші деталі, які дозволили б ідентифікувати його особу будь-кому, хто не належить до його кола близьких родичів чи друзів) можна публікувати, лише коли є переважаючий суспільний інтерес у такій ідентифікації. До таких ситуацій відносяться випадки, коли підозрювана чи обвинувачена особа:

1) має політичний мандат чи обіймає високу посаду в органах державної чи місцевої влади та формально переслідується державою за вчинення злочинів, несумісних з її посадою;

2) або вже добре відома у певній сфері, і злочини, у яких її звинувачують, пов'язані з її репутацією у цій сфері.

Оприлюднення також дозволяється у випадках, коли:

1) вчинений злочин є дуже серйозним і спричиняє страх чи занепокоєння серед населення;

2) або оприлюднення є необхідним для уникнення непорозумінь, які б зашкодили третій стороні, наприклад, якщо людину можуть сплутати з іншою особою, яка працює у цій же сфері та/або виконує подібні завдання.

8.3. Персональні дані осіб, які вчинили дрібні злочини чи адміністративні правопорушення, як правило, не слід оприлюднювати, якщо не існує суспільного інтересу, який переважає, зокрема у випадку вчинення корупційних правопорушень.

Оприлюднення персональних даних підозрюваних, обвинувачених чи засуджених, які є неповнолітніми, може виправдовуватися лише винятковими обставинами та надзвичайною важливістю такої інформації для суспільного обговорення.

ЗМІ також повинні уникати оприлюднення імен родичів чи друзів особи, яка вчинила злочин, окрім випадків, коли такий опис абсолютно необхідний для повного та точного висвітлення вчинених злочинів чи судових процесів.

8.4. За винятком публічних осіб, персональні дані потерпілого від злочину не повинні оприлюднюватися без його згоди, або, якщо потерпілого було вбито, без згоди його родичів.

8.5. ЗМІ не повинні оприлюднювати персональні дані свідка злочинного діяння.

8.6. Якщо ЗМІ висвітлювали судовий процес над особою, вони повинні також висвітлити її подальше виправдання. Те ж саме стосується і закриття розслідування. Форма оголошення про закриття розслідування чи виправдання особи повинна бути пропорційною до попереднього висвітлення підозрюваної чи обвинуваченої особи.

8.7. Для того, щоб не перешкоджати ресоціалізації, ЗМІ не повинні згадувати старі злочини, вчинені особою, яка відбула своє покарання. Ця рекомендація не застосовується, якщо така особа вчиняє нові серйозні злочини чи бажає зайняти високе положення у суспільстві.

9. Безпека журналістських досьє

9.1. Журналісти можуть зберігати досьє (файли) з персональними даними для довідок та майбутніх розслідувань. Вони повинні визначати та вживати розумні організаційні та технічні заходи безпеки, необхідні для уникнення витоку даних, їх перехоплення чи будь-якого іншого несанкціонованого доступу.

Додаток 3. Зразок заяви про злочин по статті 171 КК України

_____ (повна назва органу поліції за місцем скоєння правопорушення)

_____ (адреса цього ОВС)

Заявник:

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові)

_____ (журналіст, назва ЗМІ)

_____ (адреса)

_____ (телефон)

ЗАЯВА

про вчинення кримінального правопорушення

« ____ » _____ 20__ року відбулись наступні події, які мають ознаки умисного перешкоджання законній професійній діяльності журналіста.

(детальний опис протиправних дій, хто їх вчинив (в разі, коли особа порушника не встановлена, надати її детальний опис. Складається у довільній формі).

Вважаю, що такі дії мають ознаки умисного перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, тобто, правопорушення, передбаченого статтею 171 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за _____

(**необхідне вибрати**: незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю; незаконна відмова у доступі журналіста до інформації; незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень; будь-яке інше умисне перешкодження здійсненню журналістом законної професійної діяльності (частина 1 статті 171 КК України); вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкодження виконанню ним професійних обов'язків або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю (частина 2 статті 171 КК України).

Особа (-и), яка (які) порушували мої професійні права, усвідомлювала (-и), що я маю статус журналіста, оскільки я назвався і пред'явив посвідчення журналіста _____ зазначити якого видання _____ (або описати ознаки, які вказують на наявність статусу журналіста, наприклад, мав бейдж журналіста, носив жилет із написом «Преса» тощо) .

Вважаю, що внаслідок порушення вищеназваних моїх професійних прав було вчинено діяння, яке має ознаки складу злочину, передбаченого ст. 171 Кримінального кодексу України.

Відповідно до вимог статті 216 КПК України досудове розслідування такої категорії справ віднесено до підслідності органів внутрішніх справ.

На підставі вищевикладеного, керуючись статтею 214 КПК України, -

ПРОШУ

1. Внести цю заяву та інші передбачені КПК України відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.
2. Розпочати розслідування по вищевикладеним фактам умисного перешкодження моєї законній професійній діяльності журналіста.
3. Надати мені витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань та пам'ятку про процесуальні права та обов'язки потерпілого.
4. Повідомити мене про прийняті рішення.

Додаток:

(перелік доказів, які журналіст може подати разом із заявою про злочин. Наводимо орієнтовний перелік):

- 1) Диск з відеозаписом _____
- 2) Копія аудіо запису на _____ носії інформації.
- 3) _____
- 4) _____

Дата:

(П.І.Б. заявника)

(підпис)

Додаток 4. Зразок скарги до суду на бездіяльність слідчого та/чи прокурора щодо невнесення відомостей щодо заяви про злочин до ЄРДР

_____ районний суд _____ області
вул. _____, _____, м. _____, _____

Скаржник: _____ ПІБ _____,
вул. _____, _____, кв. _____, м. _____,
_____,
тел.: _____

Особа, чії дії/ _____ відділення Національної
бездіяльність поліції _____ області,
оскаржуються: вул. _____, _____, м. _____, _____, Україна

на бездіяльність слідчого, яка полягає у невнесенні відомостей про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань

СКАРГА

Я, _____, журналіст, член Національної Спілки журналістів України. У журналістиці з _____ року. Протягом тривалого часу займаюся журналістськими розслідуваннями, часто пишу критичні статті, в тому числі і щодо діяльності місцевої влади та їхніх керівників, інформуючи суспільство про їх роботу, тим самим надаючи людям суспільно-важливу інформацію.

«__» _____ 201__ року _____

(описати за яких обставин відбулось порушення прав журналістів, що мають ознаки складу злочину. Наприклад, мене зустрів _____ ПІБ _____ та звернувся до мене з вимогою не оприлюднювати зібрану мною інформацію про його незаконну діяльність. При цьому він погрожував, що у разі, якщо я не дослухаюсь його вимог, мені пошкодять автомобіль/вб'ють/покалічать/тощо)

Зазначені погрози, висловлені у зв'язку із здійсненням мною журналістської діяльності. Я розцінюю їх як такі, що несуть реальну загрозу моєму життю/знищенню мого майна. Крім того, я вважаю, що вони спрямовані на перешкоджання моїй законній професійній діяльності журналіста і є спробою змусити мене не писати на суспільно-важливі теми.

В діях _____, на мій погляд, є ознаки складу злочину, передбаченого статтями:

- 171 КК України – перешкоджання законній професійній діяльності журналіста, оскільки його погрози спрямовані на те, що б я більше не писав про справу, в якій він фігурує як особа, яка вчинила корупційне правопорушення;

- статті 345-1 КК України – погроза або насильство щодо журналіста, адже _____ погрожував мені саме через мою журналістську діяльність.

Зважаючи на це, «___» _____ 201__ року я звернувся із заявою про злочин до _____ відділення Національної поліції _____ (копія заяви додається).

Але до цього часу мене не повідомлено про те, які результати розгляду моєї заяви та чи внесено мою заяву до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 9 КПК України під час кримінального провадження прокурор, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися принципу законності та забезпечувати прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Згідно частини 1 статті 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування.

Зі змісту вищевказаної норми вбачається, що обов'язок прийняти та зареєструвати повідомлення про кримінальні правопорушення покладено на слідчого, прокурора та інших службових осіб, що уповноважені на їх прийняття. Глава 19 КПК України не передбачає випадків, коли слідчому чи прокурору надано право не вносити відповідні відомості про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Навпаки, частина 4 статті 214 КПК України говорить про те, що відмова у прийнятті та реєстрації повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Отже, незалежно від того, чи відноситься розслідування фактів, викладених у заяві про злочин, до територіальної юрисдикції або процесуальної компетенції органу, до якого надійшла заява чи повідомлення, останні підлягають реєстрації, а відповідні дані – внесенню до ЄДРР.

Положення статті 214 КПК України не дають права органу досудового розслідування посылатись на необхідність проведення перевірки як причину невнесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслі-

дувань по суті заяви громадянина. Перевірка відповідної заяви повинна проводитись вже в межах відкритого кримінального провадження.

Крім того, вимоги статті 214 КПК України не передбачають здійснення оцінки обґрунтованості заяви про кримінальне правопорушення, а передбачають обов'язок уповноважених органів здійснити фіксацію наданих особою відомостей про кримінальне правопорушення, які вона надає усвідомлено для реалізації завдань кримінального провадження. Лише у разі, якщо під час досудового розслідування посадова особа дійде висновку, що відсутній склад кримінального правопорушення, може бути винесена постанова про закриття кримінального провадження відповідно до ст.284 КПК України. На це звертав увагу і Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ в узагальненні «Про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування» від 12.01.2017 року.

Крім того, необхідно наголосити, що і стаття 25 КПК України передбачає, що прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Таким чином, обов'язок розпочати досудове слідство у слідчого та/або прокурора виникає одразу після надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення. Він не пов'язаний із наявністю будь-яких інших додаткових умов.

Варто також зазначити, що частина 2 статті 60 КПК України передбачає, що заявник має право отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію; витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відповідно до пунктів 1, 5 частини 1 статті 303 КПК України на досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, як бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою.

Стаття 304 КПК України встановлює, що скарга на такі рішення, дії чи бездіяльність може бути подана протягом десяти днів з моменту прийняття рішення.

Оскільки я подав заяву «___» _____ 201__ року, то слідчий повинен був внести її до Єдиного реєстру досудових розслідувань не пізніше «___» _____ 201__ року. Але він цього не зробив, чим допустив безді-

яльність і примусив мене звернутись із цією скаргою до суду. Відповідно, встановлений законом 10-денний термін необхідно відрахувувати з «__» _____ 201__ року (див. ст. 115 КПК України). Останнім днем строку подачі скарги є «__» _____ 201__ року.

Окремо варто зазначити, що частиною 4 статті 535 КПК України передбачено, що органи, особи, які виконують судові рішення, повідомляють суд, який його постановив, про його виконання. Це дає підстави просити суд по накладанню на осіб, уповноважених на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, обов'язку повідомити суд про виконання ухвали, якою їх зобов'язано внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою потерпілого журналіста про вчинення щодо нього кримінального правопорушення.

На підставі вищевикладеного та керуючись статтями 55, 56, 60, 115-117, 214, 216, 303-307 КПК України -

ПРОШУ:

1) Скаргу на бездіяльність уповноваженої службової особи _____ на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, яка полягає у невнесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви про вчинення кримінального правопорушення, задовольнити.

2) Зобов'язати службових осіб _____, уповноважених на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за заявою про вчинення кримінального правопорушення.

3) Зобов'язати службову особу _____, яка внесе відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, через 24 години з моменту внесення таких відомостей, надати мені витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань .

4) Зобов'язати службову особу _____, яка внесе відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, повідомити суд, який ухвалив рішення, про виконання ухвали, шляхом направлення копії витягу Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Додаток:

1. Копія заяви про злочин.
2. Копія посвідчення журналіста;
3. Диск із копією диктофонного запису розмови із _____.
4. _____.
5. _____.
6. _____.

«__» _____ 201__ року _____ / _____ /

Додаток 5. Зразок клопотання про приєднання доказів до матеріалів кримінального провадження

_____ відділення Національної поліції
_____ області,

вул. _____, _____, м. _____,
_____, Україна

Слідчий _____

Потерпілого: _____ **ПІБ** _____,

вул. _____, _____, кв. _____, м.

_____, _____,
тел.: _____

**КЛОПОТАННЯ
про приєднання доказів до матеріалів кримінального провадження**

В провадженні слідчого відділу _____ відділення поліції Головного управління Національної поліції в _____ області перебуває кримінальне провадження за заявою про злочин, поданою мною, _____, у зв'язку з _____

(вказати, в чому полягало порушення законних професійних прав журналіста. Наприклад, перешкоджали проводити відеозйомку, забрали/розбили відеокамеру тощо і описати за яких обставин це відбулось)

Відповідно до частини 1 статті 56 КПК України потерпілий, зокрема, має право подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду, заявляти клопотання, користуватись іншими правами, передбаченими законом.

Зважаючи на це, прошу приєднати до матеріалів зазначеного кримінального провадження докази, що додаються і які, на мою думку, підтверджують наявність умислу на вчинення діяння, передбаченого статтею 171 КК України (або зазначити інші статті КК України).

Зважаючи на викладене, керуючись статтею 56, 98, 99 КПК України, -

ПРОШУ:

1. Приєднати до матеріалів кримінального провадження наступні докази:

- 1) Диск із відеозаписом обставин, за яких відбулось порушення професійних прав журналіста.
- 2) Копія посвідчення журналіста.

- 3) Копія наказу про відрядження.
- 4) _____.
- 5) _____.

Додаток:

- 1) Диск із відеозаписом обставин, за яких відбулось порушення професійних прав журналіста.
- 2) Копія посвідчення журналіста.
- 3) Копія наказу про відрядження.
- 4) _____.
- 5) _____.

З повагою,

_____ ПІБ _____

«__» _____ 201__ року

Додаток 6. Зразок скарги до суду на постанову про закриття кримінального провадження

_____ районний суд _____ області
вул. _____, __, м. _____, _____

Скаржник: _____ ПІБ _____,
вул. _____, __, кв. _____, м. _____,
_____, _____,
тел.: _____

Особа, чії дії/
бездіяльність
оскаржуються: **Старший слідчий** _____ відділення поліції
_____ Головного управління
Національної поліції в _____ області _____
_____, _____,
вул. _____, __, м. _____, _____, Україна

Прокурор,
що здійснює
процесуальне
керівництво
досудовим
розслідуванням

Начальник _____ прокуратури _____

*на постанову про закриття кримінального
провадження № _____*

СКАРГА

В провадженні слідчого відділу _____ відділення поліції Головного управління Національної поліції в _____ області перебувало кримінальне провадження, внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 201__ року за ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною __ статті __ КК України. Досудове слідство в цій справі здійснював старший слідчий _____ відділення поліції _____ відділу поліції Головного управління Національної поліції в _____ області майор поліції _____.

Мене у цьому провадженні визнано потерпілим. «__» _____ 201__ року я звернувся до СВ _____ відділення поліції Головного управління Національної поліції в _____ області із заявою, в якій просив повідомити мене про перебіг досудового слідства. Листом від «__» _____ 201__ року № _____ мене поінформували про те, що ще «__» _____ 201__ року кримінальне провадження закрито і що я, як потерпілий, о __ годині 00 хвилин «__» _____ 201__ року можу ознайомитись із матеріалами цього кримінального провадження. В зазначений день і час мені дійсно надали для ознайомлення відповідні матеріали і я вперше ознайомився із постановою про закриття кримінального провадження. На мою заяву про видачу мені копії цього документу копію постанови про закриття кримінального провадження я отримав «__» _____ 201__ року.

Відповідно до пункту 3 частини 1 статті 303 КПК України на досудовому провадженні потерпілий має право оскаржити рішення слідчого про закриття кримінального провадження. Частина 1 статті 304 КПК України передбачає, що такі скарги можуть бути подані протягом десяти днів з моменту прийняття рішення. Проте, якщо рішення слідчого оформлюється постановою, строк подання скарги **починається з дня отримання особою її копії**.

Зважаючи на те, що копію постанови про закриття кримінального провадження № _____ я отримав лише «__» _____ 201__ року, про що свідчить мій підпис та копія супровідного листа, а копія постанови, яку начебто надсилав мені слідчий до мене не надходила, вважаю, що строк на оскарження зазначеного рішення слідчого про закриття кримінального провадження необхідно відраховувати від «__» _____ 201__ року. В той же час, я прошу суд поновити строк на оскарження зазначеної постанови, оскільки я його пропустив не з моєї вини.

1. Обставини справи.

1. Я, _____, працюю _____ «Редакція газети «_____».

2. _____

(короткий опис обставин, за яких було порушено права журналіста)

3. «__» _____ 201__ року відкрито кримінальне провадження № _____ за ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною __ статті __ КК України (*_____наприклад, умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналіста _____*), про що відповідну інформацію внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

б. Постановою старшого слідчого _____ відділення поліції _____ відділу поліції Головного управління Національної поліції в _____ області _____ поліції _____ від «__» _____ 201__ року кримінальне провадження, внесене до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 201__ року, закрито у зв'язку з відсутністю в діях складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною _____ статті _____ КК України.

В цій постанові зазначається, що _____

(навести мотиви, якими керувався слідчий, закриваючи кримінальне провадження)

Проте, зазначене рішення слідчого є незаконним та необґрунтованим, а тому, на моє переконання, підлягає скасуванню.

II. Обґрунтування незаконності постанови по закриття кримінального провадження

Відповідно до статті 8 КПК України, кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Поняття верховенства права та його зміст розкрито у Рішеннях Конституційного Суду України від 02.11.2004 року №15-рп/2004 та від 11.10.2011 року № 10-рп/2011 та Європейського Суду з прав людини.

Згідно з положеннями статті 9 цього Кодексу, під час кримінального провадження слідчий зобов'язаний неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу та інших актів законодавства (принцип законності). При цьому, слідчий **зобов'язаний** (а не має право) всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України (стаття 22 КПК України).

Потерпілим у кримінальному провадженні є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви залучення її до провадження як потерпілого (див. статтю 55 КПК України).

Відповідно до положень статті 56 КПК України, потерпілий протягом кримінального провадження, зокрема, має право подавати слідчому докази та заявляти клопотання, а також оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого. Також, поряд з іншим, потерпілий має право знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених КПК України.

Відповідно до частини 2 статті 19 Конституції України органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Крім того, кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону (див. приписи частини 1 статті 21 КПК України).

Згідно частини 1 статті 40 КПК України, слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій.

Главою 26 КПК України визначено порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування. Зокрема, частина 1 статті 303 КПК України передбачає які рішення, дії чи бездіяльність слідчого

або прокурора підлягають оскарженню під час досудового провадження та ким вони можуть оскаржуватись.

Однією із загальних засад кримінального провадження є його публічність (див. пункт 18 частини 1 статті 7 КПК України). Суть даної засади кримінального провадження полягає в тому, що прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи яка його вчинила.

Відповідно до частини 2 статті 9 КПК України керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язаний всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема відносяться: верховенство права, законність, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, безпосередність дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (стаття 7КПК України).

Відповідно до статті 8 КПК України принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Згідно з вимогами статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Слід зазначити, що Європейський Суд з прав людини неодноразово звертав увагу на наявність позитивних зобов'язань держав, зокрема, що стосується їх загального обов'язку відповідно до статті 1 Конвенції провести ефективне офіційне розслідування, метою якого є виявлення і покарання відповідальних осіб.

Частина 4 статті 38 КПК України також покладає на орган досудового розслідування обов'язок застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

Варто також врахувати і Рекомендацію № R (85)11 щодо положення потерпілого в рамках кримінального права і кримінального процесу, прийнятій Комітетом міністрів Ради Європи від 28.06.1985, де наголошується на необхідності приділяти більше уваги потребам потерпілого на всіх етапах кримінального процесу.

Відповідно до статті 25 КПК України прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Згідно з частиною 2 статті 91 КПК України доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до приписів статті 92 КПК України обов'язок доказування обставин, передбачених статтею 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті, покладається на слідчого, прокурора. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом (див. частину 2 статті 93 КПК України).

Згідно вимог статті 284 КПК України закриття кримінального провадження є одним із способів його остаточного вирішення, а тому провадження має закриватися після всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи та оцінки слідчим всіх зібраних та перевірених доказів.

Постанова про закриття кримінального провадження має бути мотивованою, її зміст повинен відповідати фактичним обставинам, встановленим матеріалами справи, зокрема в ній має бути викладено суть заяви особи, яка звернулася з метою захисту своїх прав та відповіді на всі поставлені нею питання, які виключають провадження у справі і обумовлюють її закриття, що є однією з гарантій забезпечення прав і законних інтересів учасників процесу (див. вимоги статті 110 КПК України).

Згідно із приписами частини 2 статті 307 КПК України ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування може бути про: 1) скасування рішення слідчого чи прокурора; 2) зобов'язання припинити дію; 3) зобов'язання вчинити певну дію; 4) відмову у задоволенні скарги.

Ні з фактом закриття зазначеного кримінального провадження, ні з мотивами, якими керувався слідчий погодитись не можна, оскільки вони суперечать закону.

(обґрунтувати незаконність закриття кримінального провадження)

Зважаючи на викладене, вважаю, що дії слідчого про закриття кримінального провадження № _____ від «__» _____ 201__ року є передчасними, такими, що не ґрунтуються на законі, оскільки ним не вжито всіх дій для встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, не проведено наступні слідчі дії: _____

_____, чим допущено неповноту досудового слідства.

Зважаючи на викладене, керуючись статтями 55, 56, 303-307 КПК України, -

ПРОШУ:

1. Поновити строк на подання скарги на рішення слідчого про закриття кримінального провадження внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від «__» _____ 201__ року за ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною __ статті __ КК України у зв'язку з пропуском його з поважних причин (зазначається за необхідності).

2. Скасувати постанову слідчого _____ відділення поліції _____ відділу поліції Головного управління Національної поліції в _____ області _____ поліції _____ від «__» _____ 201__ року про закриття кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ «__» _____ 201__ року.

3. Зазначене кримінальне провадження № _____ направити для продовження досудового слідства.

Додаток:

- 1) Копія постанови про закриття кримінального провадження;
- 2) Копія супроводжувального листа;
- 3) Копія заяви про надання інформації щодо стану досудового слідства у зазначеному кримінальному провадженні;
- 4) Копія відповіді від «__» _____ 201__ року № ____;
- 5) Копія скарги.

«__» _____ 201__ року _____ / _____ /

Додаток 7. Зразок цивільного позову в кримінальному провадженні

До _____ районного суду м. _____
вул. _____, __, м. Київ, 01 _____

Позивач: _____ **ПІБ** _____
що проживає за адресою: м. _____, вул.
_____, буд. __, кв. _____
ІПН _____,
тел.: _____

Відповідач: _____ **ПІБ** _____
що проживає за адресою: м. _____, вул.
_____, __, кв. _____
ІПН _____,
тел.: _____

про відшкодування шкоди

ціна позову _____ **грн.**, в тому числі
майнова шкода: _____ **грн.**;
моральна шкода _____ **грн.**

ПОЗОВНА ЗАЯВА

« ____ » _____ 201__ року _____

(описати за яких обставин відбулось порушення прав журналістів, що мають ознаки складу злочину.

Наприклад, « ____ » _____ 201__ року _____ ПІБ _____, знаючи, що я працюю журналістом і виконую своє редакційне завдання, перешкоджав мені проводити відеозйомку в публічному місці – на площі _____ в м. Києві, де відбувався мітинг протесту проти підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги. Він спочатку штовхав мене, затуляв відеокамеру руками, а потім наніс мені удар кулаком в обличчя та кілька ударів руками і ногами по тулубу, вибив з моїх рук відеокамеру. Внаслідок цього, відеокамера впала на асфальт і розбилась. Після цього її не можна було використовувати за призначенням, вона потребувала ремонту.

Крім того, під час вказаного нападу я отримав тілесні ушкодження у вигляді синців, саден, перелому середнього пальця правої руки, _____, що підтверджується довідкою _____, а також висновком судово-медичної експертизи, відповідно до якого мені було завдано такі тілесні ушкодження: _____, які відносяться до _____ ступеня тяжкості).

« ____ » _____ 201__ року слідчим _____
_____ інформація за мою заявою про вчинення кримінального правопорушення внесена до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

« ____ » _____ 201__ року _____ ПІБ підозрюваного _____ повідомлено про підозру про вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 171, ч. 1 ст. 345-1 КК України.

Внаслідок протиправних дій відповідача мені завдано матеріальну та моральну шкоду.

Матеріальна шкода полягає в тому, що я поніс витрати на лікування та ремонт відеокамери. Так, на лікування мною було витрачено _____ грн, що підтверджується листком призначень (випискою із лікарні) та чеками/квитанціями про оплату медичної допомоги тощо, копії яких додаються (оригінали зберігаються у позивача і будуть надані суду для огляду в судовому засіданні).

Крім того, на ремонт відеокамери мною витрачено _____ грн., що підтверджується відповідним рахунком та квитанцією, копії яких додаються (оригінали знаходяться у мене і будуть надані суду для огляду).

Таким чином, мені заподіяна матеріальна шкода на загальну суму _____ гривні (_____).

Крім того, мені була завдана і моральна шкода, яка полягає в фізичному болі та стражданнях, яких я зазнав внаслідок пошкодження мого здоров'я та техніки.

Так, як зазначалось вище, внаслідок протиправних дій відповідача мені завдано тілесні ушкодження у вигляді _____

Вони відносяться до _____, що підтверджується висновком судово-медичної експертизи.

Майже місяць я лікувався в медичному стаціонарі: спочатку _____, а потім – _____, що підтверджується відповідною випискою, копію якої додаю.

Навіть після виписки із лікарні тривалий час у мене болів палець, що не дає мені можливості нормально працювати.

Враховуючи характер шкоди, заподіяної моєму здоров'ю, тривалість мого лікування, суттєвий характер змін, що сталися в моєму житті, вважаю, що сума відшкодування завданої мені моральної шкоди повинна становити _____ (_____ тисяч) гривень. При цьому я враховую наступне: _____

(навести обґрунтування моральної шкоди)

Відповідно до вимог частини 1 статті 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Частини 1 та 2 статті 22 ЦК України в свою чергу передбачають, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права,

має право на їх відшкодування. Збитками, зокрема, є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки).

Згідно з частиною 1 статті 1167 ЦК України моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою цієї статті.

Стаття 23 ЦК України передбачає, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає, зокрема, 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Моральна шкода відшкодовується грошми, іншим майном або в інший спосіб.

Зазначена правова норма також визначає, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Відповідно до пунктів 2 та 6 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі - у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, смертю фізичної особи, а також позивачі - у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» під здоров'ям розуміється стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад.

Вчинення злочину вплинуло на мій психічний стан та на моє соціальне благополуччя, адже у мене _____

(описати як погіршився психічний, психологічний стан, зв'язки з оточуючими тощо. Наприклад, виник страх, стан пригніченості, зниження самооцінки тощо).

Все це є свідченням того, що моєму психічному та соціальному благополуччю завдано шкоду, яка, за своєю природою відноситься до моральної шкоди. Оскільки зазначена шкода – є шкодою завданою здоров'ю особи, на неї поширюється пункт 2 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір».

Враховуючи викладене, на підставі статей 22, 23, 1166, 1167, статей 61, 127-129 КПК України, 175-177 ЦПК України, -

ПРОШУ:

1. Стягнути з _____ на мою користь відшкодування завданої мені матеріальної шкоди на суму _____ гривні (_____).

2. Стягнути з _____ на мою користь відшкодування завданої мені моральної шкоди на суму _____ (_____) гривень.

3. Стягнути з відповідача на мою користь судові витрати, а саме – судовий збір за вимогами про стягнення відшкодування моральної шкоди (у випадку, якщо судовий збір сплачувався, зокрема, якщо суд зобов'язав сплатити судовий збір за вимогами про відшкодування моральної шкоди).

Додаток:

1. Копія позовної заяви із додатком документів.
2. Копії чеків про придбання ліків/оплати медичної допомоги.
3. Копія виписки із лікарні.
4. Копія рахунку на ремонт відеокамери.
5. Копія квитанції про сплату рахунку за ремонт відеокамери.
6. _____.

" ____ " _____ 201__ р. _____ / _____ /

